

דובין לנכסתא, לנכסתא, אי לרדיא, לרדיא. בגברא דובין להכי ולהכי. וליחזי דמי איך נינהו. לא צריכא, דאייקר בישרא וקם בדמי רדיא. אי הכי, למאי נפקא מינה. נפקא מינה לטרחא. איך מדובר.

/מתני'/. המוכר פירות לחברו וזרעו ולא צמחו, ואפילו זרע פשתן, אינו חייב באחריותו. ר"ש בן גמליאל אומר: זרעוני גינה שאינן נאכלין, חייב באחריותו.²

גמ'. איתמר: המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן, רב אמר: הרי זה מקח טעות, ושמואל אמר: יכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך.³ וליחזי אי גברא

¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' רלב סכ"ג): מכר לו זרעים הנאכלים כגון חטים ושעורים וזרעו ולא צמחו אינו חייב באחריותו, אפילו היה זרע פשתן שרוב בני אדם קונים אותו לזריעה הואיל ואוכלים אותו אינו חייב באחריות זריעתו. מיהו אם לא נתן עדיין המעות יש אומרים דיכול הלוקח לומר לזריעה קניתי. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע חייב באחריותו והוא הדין לדברים הנמכרים לרפואה ולצביעה וכן כל כיוצא בזה. הלוקח מקח מחבירו והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלונית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום, אינו יכול לומר החזר לי מקחי לכאן, אלא מחזיר לו הדמים והמוכר מטפל להביא ממכרו או למכרו שם. ואפילו אבד או נגנב [אחרי שהודיעו], הרי הוא ברשות מוכר. ואם היה המוכר יודע בממכרו שהיה בו מום, חייב בהוצאה שהוציא הלוקח להוליך אותו למקום פלוני. ואם לא היה יודע שהיה בו מום, פטור מהוצאת ההולכה, ואינו חייב אלא בהוצאת החזרה. ואם לא הודיע למוכר שמוליכו למדינה אחרת והוליכו ונמצא בו שם מום, הרי זה ברשות לוקח, עד שיחזיר המקח במומו למוכר:

מכר לו כו' – היינו שאר זרעים שאינם מזרעי גינה, לא מבעיא חטיין שרובן לאכילה כו' אלא אפילו מכר לו זרע פשתן כו' הואיל ויכולין לאכול אותו ומקצת בני אדם קונים אותו לאכילה, יכול המוכר לומר לאכילה מכרתים לך, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ומש"ה מסיק הרמ"א וכתב והיינו דוקא כשכבר נתן המעות, דאז בא הלוקח לחזור ולהוציא מיד המוכר ועליו הראיה (סמ"ע), עיין בתשו' רש"ם הובא לעיל ס"ק (ש"ך).

ו"א דיכול הלוקח לומר - כיון שרוב וחזקת ממון מסייע לו, ו"א דלא בעינן רוב, אלא חזקת ממון מספיקה כל זמן שזה לא נגד רוב, אלא מחצא ומחצא (רע"א).

ואם הודיעו כו' - גם זה מדבר על חטיים הנ"ל (סמ"ע).

ואפילו אבד או נגנב הרי כו' - ו"א שזה דווקא אחר שהודיעו שחזר במקחו כי נמצא בו מום [ודלא כמחבר], דאם לא כן מצי המוכר למימר אם הודעתני שאתה חוזר במקחך הייתי שולח מיד אחר מקחך ולא היה נגנב, והיה הפסד גניבה ואבירה על הלוקח. מיהו אם היה נגנב בעוד שלא היה שהות להלוקח להודיעו, הוא ברשות המוכר, דמה היה לו ללוקח לעשות (סמ"ע). ו"א דאף שלא היה שהות להודיע הוא באחריות הלוקח עד שיוודעו דוקא (ש"ך), ו"א דאם נתן מעות הוה שומר חנם, ואם לא נתן מעות לא הוה אפילו שומר חנם (רע"א * המחז"א), ועיקר כש"ך ומטעם דהוי כשומר שכר, כיון דאחר שנתדע לו המום ונתרצה הלוקח אפילו שלא בפניו שוב אין המאנה יכול לחזור בו, א"כ אם היה רוצה הלוקח לקדש בו אשה או לקנות בו עבדים וקרקעות או אם נזדמן לו למכרו ביוקר היה יכול למכרו ולהריח בו, בהאי הנאה הוי ליה שומר שכר לעולם בין נתן מעות ובין לא נתן מעות (נתה"מ).

ואינו חייב אלא בהוצאת החזרה – וכל טיפול מוטל על המוכר (סמ"ע), ויש אומרים שטרחת החזרה על הלוקח (נתה"מ).

ואם הודיע - אם ידוע שדך סתורה זו שקנה להולכה למקום אחר, או שידוע שהלוקח הוא ממקום אחר ובודאי יוליכו למקומו, הוי כהודיעו, לכן נראה דמיירי בדבר שאין דרכו להוליכו למקום אחר ולא היה לו למוכר להעלות על דעתו שיוליכו למקום אחר, ולהכי חייב הלוקח בהוצאות החזרה כ"ל ס"ק, דכיון דאם היה בודקו היה נתודע לו, דמי לאונס דמי לאבירה דחייב מדיק בזה, אבל אם חטף ראובן חפץ משמעון והוליכו למקום אחר דחייב ראובן להחזיר לו החפץ על הוצאותיו דהרי מדיק בידים הוא, דהא הכא בשוגג הוליכו ואפילו הכי חייב בהוצאות החזרה, אף שהלוקח לא נתכוין להזיק ומ"מ חייב, דהוצאה היזק ממון גמור הוא ולא גורם הוא, מכל שכן כשעשה במזיד גמור (נתה"מ).

עד שיחזיר המקח במומו למוכר - אינו ר"ל דיתנו לידו, אלא שיביאו לעיר שהמוכר דר שם, ויאמר לו הנה מקחך לפניך בבית כי אני חוזר בו (סמ"ע).

² עי' שו"ע (ח"מ סי' רלב סכ"ג): המוכר לחבירו זרעוני גנה שאין עצמן של זרעונים נאכל וזרעו ולא צמחו חייב באחריותו ומחזיר לו הדמים שלקח ממנו שזחקתן לזריעה, והוא שלא צמחו מחמת עצמן אבל אם לקחה הארץ בברד וכיוצא בו אינו חייב באחריותו שם מחמת הברד לא צמחו וכן כל כיוצא בזה: חייב באחריותו - ואף שלא ידע גם המוכר שהם רעים, מ"מ ה"ל לאסוקי אדעתיה שמה הן רעים ויפסיד זרעו. ומשום הכי נמי צריך להחזיר לו כל דמיו אף שהוא כבר כלה ונרקב בארץ, ואין המוכר יכול לומר להלוקח החזר לי זרעי ואני אחזיר לך המעות, אבל מה שטרח והוציא בזריעתו אין צריך המוכר ליתן להלוקח (סמ"ע).

והוא שלא צמחו מחמת עצמן כו' - מסתמא אמרינן שלא צמחו מחמת עצמן, אם לא שהיה שינוי זמן לפנינו כבד וכיוצא בו (סמ"ע).

³ עי' שו"ע (ח"מ סי' רלב סכ"ג): המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן אם אין להוכיח אם קנאו לחרישה או לשחיטה כגון שהוא אדם שהוא קונה לזה ולזה וגם אין הוכחה בדמים כגון שנתייקר הבשר בדמי שור לחרישה, אינו מקח טעות שיכול לומר לשחיטה מכרתיו אל"פ שהרוב קונים לחרישה ולא אזלינן בתר רובא להוציא מיד המוכר. אבל אם עדיין המעות ביד הלוקח, לא מבעיא אם רובם קונים לחרישה אלא אפילו כי הדדי נינהו המוציא מחבירו עליו הראיה. ואם הלוקח אינו רגיל לקנות אלא לחרישה והמוכר מכירו הרי זה מקח טעות, ואם אינו רגיל לקנות אלא לשחיטה מסתמא לשחיטה קנאו, ואם הוא רגיל לקנות לשחיטה ולחרישה אם יש הוכחה בדמים אם נתן דמי שור לחרישה אומרים לחרישה קנאו והוי מקח טעות ואם נתן דמי שור לשחיטה אומרים לשחיטה קנאו. הגה: כל מקום דהוי מקח טעות וצריך להחזיר לו דמיו ואית ליה זוזי צריך ליתן לו מעות דהוי כבעל חוב ודלא כיש אומרים דיכול ליתן לו קרקע:

ונמצא נגחן - פירוש, ואז אסור לקיימו חי מפני שהוא מזיק (עי' לקמן סי' תט ס"ג) (סמ"ע).

כגון שנתייקר הבשר - פירוש, בשעת מכירה היה הבשר ביוקר כדמי שור לחרישה, ונמצא דאין ראה מהדמים (סמ"ע), מש"כ כדמי שור לחרישה לאו דווקא, אלא כל שהם קרובים זה לזה שהוא בכלל בכדי שהדעת טועה (ש"ך * היש"ש), וגבי קרקעות ובתים אפילו בדמים הרבה אין מודיעים. לפי שאדם לפעמים קונה בית ביוקר, וכן להיפך.

אינו מקח טעות - פירוש, אין הלוקח יכול לומר לחרישה קניתינו ועכשיו אצטרך להיות לי טרחא לשחוט הבהמה למכור הבשר ולקנות לי בדמים שור לחרישה, דהמקח טעות הוא רק מכח הטירחא מאחר ונתייקר הבשר (סמ"ע).

אל"פ שהרוב קונים לחרישה - ו"א דלא אמרינן שיכול המוחזק לומר אני מן המיעוטים, אלא דאיכא ג"כ הרבה בעיר שקורין כך, אעפ"י שרוב העיר אין קורין אותו כך. וה"ה אם אותו האיש מן מדינה אחרת, שיכול לטעון ולומר הייתי סובר כמנהגי עירי. אבל בשניים או אפילו עשרה נמצאו שקורין כך, וכל העיר אין קורין כך. נראה דהן בטילין לגבי כל אנשי העיר (ש"ך * היש"ש), ודוקא באדם שעומד ליקח לחרישה ולשחיטה. אבל אי דרכו של הלוקח דובין לחרישה, בודאי לפי מנהגו קנאו ואזלינא בתר אומדנא, דהוי מקח טעות. וכאן הדמים מסייעים, או לרוב שכן רוב קונים לחרישה, או לחזקה, שהמוכר מוחזק במעותיו.

אלא אפילו כי הדדי נינהו – זה שאמר "אפילו כי הדדי נינהו", הוא לאו דוקא, או דחשיב ליה כי הדדי כיון דרובא בממון לאו מדי הוא והעיקר הוא מטעם מוחזק, ולא הולכים בממון אחר הרוב. ואם תפס המוכר אחר שנולד הספק, ודאי לא מהני כיון שהוא טוען שמה. אבל אם תפס הלוקח וטוען ברי לחרישה קניתי אותו, שהרוב מסייע לו דרובא לחרישה קונה אותו, יש לעיין, דהא קי"ל (עיין כללי תפיסה לנתה"מ סי' כה) תפוס וטוען ברי מהני, ומכ"ש הכא שרוב מסייע ליה, ואפשר, כיון דיש הרבה מומין דלשחיטה לא הוי מום ולחרישה הוי מום, וכמסתובב רובא דרובא מומין כגון עיוורת או חירגת, הוא רק בחרישה, רק טיפה הוי מום לשחיטה, וכיון דקי"ל דאין הולכין בממון אחר רוב מהני נתן המעות סתם אמרינן לשחיטה קנה אותו, ולכן סתמו הפוסקים דשחיטה דלא מהני תפיסה (נתה"מ), ו"א דאי רובא לשחיטה קנאו אפילו הלוקח מוחזק מחוייב לשלם, ו"א טעם הדבר דרובא לחרישה לא חשיב כולי האי כמו שאר רוב ולכן לא מהני רוב זה בממון (פ"ת).

אם יש הוכחה בדמים כו' - אף על גב דק"ל כרבנן שאין הדמים ראה, הני מילי גבי צמד בקר (לעיל סי' רכ ס"ח) שהדמים מכחישים את עיקר הלשון, דעיקר לשון ברי אדם קורין לעול בלא בקר צמד, אבל הכא בין לחרישה בין לשחיטה נקרא שור לכולי עלמא, בזה הולכין אחר הודעת הדמים (סמ"ע).

אי דליכא לאישתלומי מיניה, ליעכב תורא בזוויז, שאמרי אינשי: מן מרי רשותיך פארי אפרע. לא צריכא, דאיכא לאישתלומי מיניה, רב אמר: הרי זה מקח טעות, בטר רובא אזלינן, ורובא לרדיא זבני. ושמואל אמר לך: כי אזלינן בטר רובא, באיסורא⁴, בממונא לא⁵. (סימן: אשה ועבד שור שורין ופירות). מיתבי: האשה שנתאלמנה או נתגרשה, והיא אומרת בתולה נישאתי, והוא אומר לא כי, אלא אלמנה נשאתיך, אם יש עדים שיצאה בהינמא וראשה פרוע, כתובתה מאחיס⁶. טעמא דאיכא עדים, הא ליכא עדים לא, ולמה. לימא: הלך אחר רוב הנשים, ורוב נשים בתולות נישאות. אמר רבינא, משום דאיכא למימר: רוב נשים בתולות נישאות, ומיעוט, אלמנות, וכל הנישאת בתולה יש לה קול, וזו הואיל ואין לה קול, איתרע לה רובא. אי כל הנישאות בתולות יש להן קול, כי איכא עדים מאי הוי. מדלית לה קול, סהדי שקרי נינהו. אלא, רוב הנישאות בתולות יש להן קול, וזו הואיל ואין לה קול, איתרע לה רובא. ת"ש: המוכר עבד לחברו ונמצא גנב או קוביוסטוס, הגיעו, לסטים מזויין או מוכתב למלכות, אומר לו הרי שלך לפניך. רישא

⁴ עי' ש"ע (ח"מ סי' יח ס"ה): הא דאמרינן בגמרא הרב ותלמידו אין מונים להם אלא אחד, היינו דוקא בשעה שמלמדו הרב הדין ועל פיו סומך, ואפילו בכהאי גוונא אם הוא תלמיד כרב אמי ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי ולסבריה לא הוו צריכי יכול ללמדו בשעת הדין ודן עמו. אבל אם אין מלמדו בשעת הדין, אף על פי שהוא תלמידו, מונים להם שנים, רק שהיה לו קצת סברא להבין, לישא וליתן. הגה: ולענין איסור והיתר או דיני טומאה וטהרה, אפי' צריך לסברתיה מונים להם שנים.

ודן עמו כו' - ור"ל ונמנה כשנים (סמ"ע), וי"א דעיקר הוא בדיני ממונות הרב ותלמידו או האב ובנו אין מונין להם אלא אחד אפי' בשעת משא ומתן (פ"ת * רדב"ז).

עי' ש"ע (י"ד סי' קי ס"ג):

⁵ עי' ש"ע (ח"מ סי' רלב ס"ג): הוב"ד לעיל הערה 3.

⁶ עי' ש"ע (אה"ע סי' צו ס"ו):

⁷ עי' ש"ע (ח"מ סי' רלב ס"ו): המוכר עבד או שפחה אין הלוקח יכול להחזירו מפני מומין שאין מבטלין אותו ממלאכתו והם הנקראים סמפון, שאם היה סמפון זה גלוי כבר ראהו ואם אינו נראה כגון שומא בבשר או נשיכת כלב או ריח הפה או ריח החוטם וכיוצא בהם הואיל ואינו מבטלו ממלאכתו אינו מחזיר שאין העבדים לתשמיש המטה אלא למלאכה. נמצא בו שחין רע או חולי המתיש כחו או שהיה נכפה פירוש שיש לו שגעון שמפיל אותו לארץ או משועמם פי' ת"י ובתמיהו לבב ובשעמימות לבא הרי זה מום מפני שמבטלו ממלאכתו, וכן אם נמצא בו צרעת וכיוצא בו מדברים המגואלים הרי זה מום מפני שנפשו של אדם אוננת מהם ונמצא שאינו מתעסק לו במלאכת אכילה ושתיה וכן אם נמצא לסטים מזויין הרי זה מום המאבד את כולו מפני שהמלך תופס אותו והורגו וכן אם נמצא מוכתב למלכות הרי זה מום ומחזירו מפני שהמלך תופסו למלאכתו בכל עת שירצה, אבל אם נמצא גנב או חוטף או גונב נפשות או בורח תמיד או זולל וסובא וכיוצא בדברים אלו אינו יכול להחזיר שכל העבדים בחזקת שיש בהם כל הרעות אלא אם כן פירש. הגה: ויש אומרים דגונב נפשות הוי כמו מוכתב למלכות אבל משחק בקוביא לא הוי מום:

המוכר עבד או שפחה כו' - אפי' שהעבד סתמו שיש בו כל הדעות הרעות ואין מום מבטל בו המקח, מ"מ ה"מ מומים הרגילים להיות בעבדים, אמנם מומים שאינם מצויים בעבדים אפי' בעבד אם נמצא בו מום שאינו רגיל ומצוי נתבטל המק' וחוזר המוכר המעות ללוקח (ש"ך * הרשד"ם), הקונה דבר, ונמצא שהמוכר קבלו מגנבים, כגון משי וכיוצא בו דבר שאין בו סימן אין הגנבה מום בה, שהרי יש הרבה משי בשוק, ואינו ניכר, ואע"פ שהיות עבד גנב הוא מום בעבד אעפ"י שאינו ניכר בגוף העבד וצורתו שהוא גנב ואפ"ה כשרואים אותו מכירים כי הוא העבד שיצא עליו שם גניבה בעיר, מה שאין כן במשי. ואפילו כלי א' שיש בו סימן ומשתמשים בו תוך הבית, אפשר שאם היה גנוב לא יהיה שום טעם לחזור בו מן המכר, כי יש כלים דומים אלו לאלו, וגם לא יהיה נודע כל כך. מה שאין כן בעבד ובהמה שתשמישם מבית ומחוץ והמכירים אותם שהם גנובים יכולים להעיד עליהם על צורתם המוכחת עליהם. ואם היה גניבת המשי ההוא ממוססם בעיר והיתה באופן שלא יוכל הקונה למוכרה בגלוי כי יהיה נודע שהוא המשי הגנוב ויתברר ענין זה ע"י הסוחרים שהוא כן, הוא מום ויוכל לחזור בו (ש"ך * המב"ט).

שומא בבשר - פירוש שומא, יבלת. בבשר, בכל מקום שנמצא בבשרו אפילו בפניו (סמ"ע).

אבל אם נמצא גנב כו' וכיוצא בדברים אלו כו' - דוקא בעבד כנעני [יש בהם כל הרעות] אבל בעבד ישראל לא, והוי מום וחוזר וא"צ ליתן כפועל בטל (רע"א), מי ששכר שפחה ונודע לו שקודם שבאת לביתו היתה זונה, ואחיה טוען מאחר שאינה מעוברת מה איכפת לך, והרי בכה"ג הלוקח שפחה אין יכול לחזור דסמפון בעבדים ליכא. הוה מקח טעות, דודאי איכא למיחש מאחר שטעמה טעם איסור צריכה שימור שלא תצא חוצה בלילה ושלא ימשכו פוחזים לביתה, ויש כמה חששות. ואפילו בלוקח שפחה דק"ל מומין שבסתר

שאינן בהם ביטול מלאכה אינו חוזר, היינו מומין שהם בה נגד רצונה ובאונס דאין חשש היזק להבא מחמת המום, משא"כ בכה"ג שטבעה ויצרה רק רע. ומזה, שאם נאנסה חייב לקיימה. ואפשר דגם בנתפתתה פעם אחת בדרך מקרה, וידוע שכל ימיה היתה צנועה מקודם לזה וגם אחרי כן, מחויב בעה"ב להחזיקה, רק לא תקל ראשה ולא תצא מביתה רק בפרשות בעה"ב, וי"ח דשפחה היא בחזקת זונה. גם מה דמשמע מדבריו דאף בעבד ישראל אמרינן אין סמפון בעבדים, זו שגגה, דודאי דוקא בעבדים כנענים, משא"כ בעבד או שפחה ישראל שכל ישראל בחזקת כשרות. ומהאי טעמא פסק שם באחד ששכר שפחה עברית ואח"כ נודע לו שהיא מוחזקת לגנבית, דודאי יכול לחזור בו, אף שהיתה יכולה להשכיר עצמה במקום אחר, כי בישראל ודאי דהוי מום גמור אי איכא עדות ברורה להוציאה מחזקת כשרות (פ"ת).

אבל משחק בקוביא לא הוי מום - לשון שאינו מדוקדק הוא, שאין מחלוקת בהלכה אלא בפירוש דברי הגמ' (סמ"ע).

מאי טעמא. לאו משום דרובא הכי איתנהו. לא, כולוהו הכי איתנהו⁸. ת"ש: שור שנגנח את הפרה ונמצא עובר בה, ואינו ידוע אם עד שלא נגנחה ילדה או אם משנגחה ילדה, משלם חצי נזק לפרה ורביע לולד. ולמא: לימא: הלך אחר רוב פרות, ורוב פרות מתעברות ויולדות, והא ודאי מחמת נגיחה הפילה. התם משום דמספקא לך, דאיכא למימר: מקמה אתא ומביעתותא הפילה, ואיכא למימר: מאחורה אתא ומינגח נגחה והפילה, הוי ממון המוטל בספק, וכל ממון המוטל בספק חולקין. אולי נאמר שזה כמו המחלוקת תנאים הזה: שור שהיה רועה ונמצא שור הרוג בצדו, אף על פי שזה מנוגח וזה מועד ליגח, זה מנושך וזה מועד לישוך, אין אומרים בידוע שזה נגחו וזה נשכו⁹. רבי אחא אומר: גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו, בידוע שזה הרגו¹⁰. סברוה דרובא וחזקה כי הדדי נינהו, לימא: רב שאמר כר' אחא, ושמואל שאמר כתנא קמא. אמר לך רב: אנא שאמרי אפילו לתנא קמא, עד כאן לא קאמר תנא קמא התם, אלא דלא אזלינן בתר חזקה, אבל בתר רובא אזלינן. ושמואל אמר לך: אנא שאמרי אפילו לר' אחא, עד כאן לא קאמר ר' אחא התם, אלא דאזלינן בתר חזקה דהוא גופיה מוחזק, אבל בתר רובא לא אזלינן. ת"ש: המוכר פירות לחברו וזרען ולא צמחו, ואפי' זרע פשתן, אינו חייב באחריותן. מאי אפי'. לאו אפילו זרע פשתן דרובא לזריעה זבני, ואפ"ה לא אזלינן בתר רובא. תנאי היא. דתנאי: המוכר פירות לחברו וזרען ולא צמחו, זרעוני גינה שאין נאכלין, חייב באחריותן, זרע פשתן, אינו חייב באחריותן. רבי יוסי אומר:

⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' רלב ס"ז): הוב"ד לעיל הערה 7.

⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' תח ס"ב): שור שהיה רועה, ונמצא שור הרוג בצדו, אף על פי שזה מנוגח וזה מועד ליגח, זה מנושך וזה מועד לנשך, אין אומרים בידוע שזה נגחו או נשכו. ואפילו גמל האוחר בין הגמלים ונמצא הרוג בצדו, אין אומרים בידוע שזה הרגו, עד שיראוהו עדים כשרים:

¹⁰ עי' רמב"ם (נזק ממון פ"ח ה"ד): שור שהיה רועה על גב הנהר ונמצא שור הרוג בצדו, אף על פי שזה מנוגח וזה מועד ליגח זה מנושך וזה מועד לישך אין אומרים בידוע שזה נשכו וזה נגחו אפילו גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו אין אומרים בידוע שזה הרגו עד שיראוהו עדים כשרים.

עליו עשר קוססות למאה¹⁴. קנקנים בשרון, מקבל עליו עשר פיססות למאה¹⁵.

גמ'. תאני רב קטינא: רובע קטנית לסאה. ועפרורית לא. והאמר רבה בר חייא קטוספאה משמיה דרבה: בורר צרור מגרנו של חברו¹⁶,

נותן לו דמי זרע, אמרו לו: הרבה לוקחין אותו לדברים אחרים. מאן תנאי. אילימא רבי יוסי ואמרו לו, תרווייהו בתר רובא אזלי, מר אזיל בתר רובא דאינשי, ומר אזיל בתר רובא דזריעה. אלא, אי תנא קמא ור' יוסי, אי ת"ק ואמרו לו. ת"ר: מהו נותן לו. דמי זרע ולא הוצאה¹¹, ויש אומרים: אף הוצאה. מאן יש אומרים. אמר רב חסדא: רשב"ג היא. הי רבן שמעון בן גמליאל. אילימא רשב"ג דמתני', דתנן: המוכר פירות לחבירו וזרען ולא צמחו, ואפילו זרע פשתן, אינו חייב באחריותו. (הא זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותו) אימא סיפא, רשב"ג אומר: זרעוני גינה שאינן נאכלין, חייב באחריותו. ת"ק נמי הכי קאמר: זרע פשתן הוא דאינו חייב באחריותו, הא זרעוני גינה שאינן נאכלין, חייב באחריותו. אלא לאו הוצאה איכא בנייהו, מר סבר: דמי זרע, ומ"ס: אף הוצאה. ממאי. דלמא איפכא. הא לא קשיא, כל תנא בתרא לטפויי מילתא קא אתי. ודלמא כולה רשב"ג היא, וחסורי מחסרה והכי קתני: המוכר פירות לחבירו וזרען ולא צמחו, אפילו זרע פשתן, אינו חייב באחריותו, (הא זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותו) דברי רשב"ג, שרשב"ג אומר: (זרע פשתן הוא דאינו חייב באחריותו, הא) זרעוני גינה שאינן נאכלין, חייב באחריותו. אלא הא רבן שמעון בן גמליאל, דתנאי: המולך חטין לטחון ולא לתתן ושאן סובין או מורסין¹², קמח לנחתום ואפאו פת ניפולין, בהמה לטבח וניבלה, חייב, מפני שהוא כנושא שכר. רשב"ג אומר: נותן לו דמי בושתו ודמי בושת אורחיו. וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: מנהג גדול היה בירושלים, המוסר סעודה לחברו וקלקלה, נותן לו דמי בשתו ודמי בושת אורחיו. עוד מנהג גדול היה בירושלים, מפה פרוסה על גבי הפתח כל זמן שמפה פרוסה, אורחין נכנסין, נסתלקה המפה, אין האורחין נכנסין. מתני'. המוכר פירות לחבירו¹³, הרי זה מקבל עליו רובע טנופת לסאה. תאנים, מקבל עליו עשר מתולעות למאה. מרתף של יין, מקבל

בקטנית ועדשים אפילו ביותר מרובע מקבל, דהן לא חשיבי כל כך כמו חטיין (סמ"ע), וי"א דעפרורית מקבלין פחות מרובע (ש"ך). והוא הדין אחד לעשרה כו' - "לכל עשרה" נמחק, ובמקומו גורס "לעשרה", וקמ"ל בזה, דלא תימא הקונה עשרה דהוא דבר מועט מקפיד ורוצה שיהיו כולן טובים (סמ"ע).

ינפה הכל ויתן לו כו' - עי' לעיל (סי' ריח ס"ח) באומר "בית כור עפר אני מוכר לך הן חסל הן יתיר", דאם יש מותר או חסר עד רובע לבית סאה שמכר לו, מקבלו כמות שהוא ואמרינן דמחיל אהדדי, ואם איכא טפי מרובע לכל בית סאה, חושבין ומדקדק גם על הרבעים הן לחסר הן ליתר (סמ"ע). שלא - גורסים את המוסגר (סמ"ע), וכיון דמסתמא אין מצוי להיות כ"כ עפרורית, חשדינן ליה דערבו בידים, וכל היכא שידוע דעירב, אין הלוקח מקבל מהן כלום (רע"א).

צריך לקבל אלו השעורין כו' - דעד רובע דרך להיות בפירות ואדעתא דהכי קנאן וידע ומחיל, משא"כ יותר (סמ"ע).

צריך לקבל עליו הכל - ס"ל דהא דתנתו שיעור רובע לסאה משום דכן דרך להיות, ובאיכא טפי חיישינן שמא המוכר עירבו בתוכו, אבל כשידוע שלא עירבו מה לי רובע מה לי יותר, כיון דלא הבטיחו ביפות סתם (סמ"ע).

¹⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' רל ס"א): האומר לחבירו מרתף זה של יין אני מוכר לך למקפה [פירוש להשהותו להסתפק ממנו מעט מעט לתבשיל] או אומר מרתף זה אני מוכר לך למקפה או שמכר לו מרתף של יין סתם הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים בכל ק' שלא יהיה יינם טוב אלא כבר התחיל להשתנות, יתר על זה לא יקבל. וכל שא"ל שלקחו לשתות מעט מעט הוי כאלו אמר למקפה:

למקפה - פירוש, לצורך התבשיל להטעים המאכל, ויין כזה צריך להיות טוב שלא יתקלקל בעמידתו זמן מרובה, ובפרט כשכבר התחילו להסתפק ממנו והתבית אינה מלאה, אלא מאחר שאמר לו ג"כ זה, דמשמע כמות שהוא, מש"ה אינו צריך ליתן לו כולו טוב, וכדמסיק (סמ"ע).

או אומר מרתף זה כו' למקפה - פירוש, אף על גב דלא הזכיר לו של יין (סמ"ע).

של יין סתם - פירוש, ולא אמר לו למקפה וגם לא אמר לו זה (סמ"ע).

קנקנים כו' - כן היה ידוע לחז"ל, שעל הרוב בק' קנקנים רגיל להיות י' שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע).

¹⁵ עי' רמב"ם (מכירה פ"ח ה"ד): המוכר קנקנים בשרון במקום שאין מנהג מקבל לכל מאה עשרה פיססות, והוא שיהיו נאות ועשויות בגפרית.

¹⁶ עי' שו"ע (ח"מ סי' רכט ס"ב): אין כל הדברים האלו אמורים אלא במקום שאין שם מנהג, אבל במקום שיש להם מנהג הכל כמנהג המדינה יש מקומות שנהגו שיהיו כל הפירות מנוקים ובוררים מכל דבר ושיהיו היינות והשמנים צלולים ולא ימכרו השמרים כלל ויש מקומות שנהגו אפילו היה בהם מחצה שמרים או שהיו בפירות עפר או תבן או מין אחר ימכור כמות שהוא [ולפיכך] הבורר צרור מתוך גורנו של חבירו נותן לו דמי חטים כשיעור צרור שברר שאילו הניחו היה נמכר במדת חטים ואם תאמר יחזירה הרי אמרו אסור לערב כל שהוא.

ושיהיו היינות והשמנים צלולים כו' - פירוש, אפילו הקונה יין או שמן סתם נהגו שלא לערב אפילו שמירו של אותו חבית לתוכו, דבמקום שאין מנהג מותר לערב בכה"ג לדעת ה"א לעיל (רמ"א סי' רכח ס"כ), והשו"ע חולק (סמ"ע).

לפיכך הבורר צרור - מדינא דגרמי הוא, ומזיק בידים הוא, והזיקו נעשה מיד (סמ"ע).

¹¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' רלב ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 2.

¹² עי' שו"ע (ח"מ סי' שו ס"ד): המולך חטים לטחון, ולא לתת, ועשאן סובין או מורסין, נתן קמח לנחתום ועשאן פת נפולין, בהמה לטבח וניבלה, בשכר, חייבים לשלם דמיהם. ואם שחט בחנם, אם היה טבח מומחה, פטור, ואם אינו מומחה, חייב. (והטבחים שלוקחין הכרכשאות מן הכשרות, מקרי שכר, ואם נבלו חייבים לשלם):

ולא לתת - פירוש, שדרך בעל רחיים לשרותן במים תחילה ולכתשן במכתשת להסיר קליפה החיצונה כדי שיהא הקמח או הסולת יפה (סמ"ע). פת נפולין - פירוש, נשבר ונופל כשאוחזין בו (סמ"ע).

ואם שחט בחנם - ואין זכות הברכה הופך אותו לשומר שכר, כמו ששומר אבידה אינו שומר שכר מטעם מצות השבה אבידה גרידא, אע"פ שהתופס מצוה לו שאחרי צריך לשלם לו (עי' ב"ב צא ע"ב ולקמן שפ"ב ס"א) (קצצ"ח).

אם היה טבח מומחה פטור - דכיון שהוא מומחה ואינו רגיל לבוא מכשול זה לידו, אמרינן דמזל דבעל הבהמה גרם לו שבא מכשול זה לידו, אבל שחטו בשכר חייב דה"ל ליהורג טפי (סמ"ע). מיקרי מומחה כששחט ג' פעמים עופות קטנים, והדיקט אפילו בחנם חייב דפושע הוא (ש"ך).

שלוקחין הכרכשאות כו' - ואף על פי שאין לוקחין כלום מן הטרפה, כיון שאם לא היתה נטרפה היה נוטל נמצא זה שכרו, ועוד, הכרכשאות שנותנים לו מן הכשריות הן הן שכרו גם על הטרפות (סמ"ע), ומטעם השני היו שומר שכר גם על התרגולות (ש"ך), ויש חולקים על הש"ך, והטבחים ששוחטין התרגולות אינן חייבין לשלם אם נבלו, אף על פי שנוטלין שכר דבר ידוע מבהמות, שהשכר ההוא בשביל הבהמות הם לוקחים אותו, אבל העופות דרך גמילות חסדים הם שוחטים אותם שאפי' אינם טבחי העיר לא היו מנעיים מלשחוט אותם בלא שכר. ועוד שאפי' השכר שנוטלין וכו' אינו מגיע חצי פרוטה לעוף אחד ופחות מפרוטה לאו ממנוא הוא (רע"א בשם התשב"ץ), עי' דברינו רכ"ז סכ"ה ד"ה ולא קיבל (קצצ"ח).

¹³ עי' שו"ע (ח"מ סי' רכט ס"א): המוכר חטים לחבירו מקבל עליו רובע קטניות לכל סאה. שעורים, מקבל עליו רובע נישובית לסאה. עדשים, מקבל עליו רובע עפרורית לסאה. תאנים, מקבל עליו עשר מתולעות לכל מאה, והוא הדין אחד לכל עשרה. מר לו שאר פירות, מקבל עליו רובע טינופת לכל סאה. נמצא בהם יתר על השיעורים האלו כל שהוא ינפה הכל ויתן לו פירות מנופים ובוררים שאין בהם כלום. הגה: ויש אומרים דדוקא בדלא ידעינן ערבן אבל אם ידוע שהמוכר לא ערבן צריך לקבל אלו השיעורים והמוחר ינכה לו ויש אומרים דבידוע שלא ערבן צריך לקבל עליו הכל וי"מ דכל זה שמוכר לו פירות סתם או שאמר פירות יפות אלו אבל אמר פירות אלו ולא אמר יפות צריך לקבלן כמו שהן ואם אמר פירות יפות ולא אמר אלו נותן פירות שכולן יפות:

רובע קטנית כו' - קטנית רגילין לגדל בחיטין ונישובת בשעורין, נישוב היינו קש שהרוח מנשבו ומפזר, עפרורית רגיל להיות בעדשים ובקטנית לפי שמעקרין להו עם צרורותיהן ולא קוצרין אותה כשאר תבואה, ולענין עפרורית בחיטין ושעורין יש ספק אם מקבל אפילו פחות מרובע, כיון דאין מצוי בהן, אדעתא דהכי קנאן כדי שיהיו נקיים מעפר, אבל קטנית בשעורים ונישוב

נותן לו דמי חטין. קטנית, רובע, עפרורית, פחות מרובע. ועפרורית רובע לא. והא תניא: המוכר פירות לחברו, חטין¹⁷, מקבל עליו רובע קטנית לסאה, שעורים, מקבל עליו רובע נישובת לסאה, עדשים, מקבל עליו רובע עפרורית לסאה. מאי לאו הוא הדין לחטים ולשעורים. שאני עדשים, דמיעקר עקרי להו. אלא טעמא דעדשים דמיעקר עקרי להו, אבל חטי ושערי לא, תפשוט מינה: חטי ושערי דעפרורית לא מקבל. לעולם חטי ושערי מקבל עפרורית, עדשים איצטריכא ליה, דסלקא דעתך אמינא: כיון דמיעקר עקרי להו, יותר מרובע נמי לקבל, קא משמע לן. אמר רב הונא: אם בא לנפות, מנפה את כולו. אמרי לה: דינא, ואמרי לה: קנסא. אמרי לה דינא, מאן דיהיב זוזי, אפירי שפירי יהיב, ורובע לא טרח איניש, יותר מרובע טרח איניש, וכיון דטרח, טרח בכליה. ואמרי לה קנסא, רובע שכית, יותר לא שכית, ואיהו הוא דעריב, וכיון דעריב, קנסוהו רבנן בכליה. (סימן: כל תרי שטרי דראבין בר רב נחמן אונאה וקבלנותא.) מיתבי: כל סאה שיש בה רובע ממין אחר, ימעט¹⁸. סברוה דרובע דכלאים כיותר מרובע דהכא, וקא תני: ימעט. לא, רובע דכלאים כי רובע דהכא דמי. אי הכי, למה ימעט. משום חומרא דכלאים, אי הכי,

¹⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' רכט ס"א): הוב"ד לעיל הערה 13.

¹⁸ עי' רמב"ם (כלאים פ"ב ה"א): זרע שנתערב בו זרע אחר אם היו אחד מעשרים וארבעה כגון סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלוש סאה של שעורים הרי זה אסור לזרוע את המעורב עד שימעט את החטין או יוסיף על השעורים ואם זרע לוקה.

דרך אמונה: זרע אחר. ממין שהוא כלאים בו:

אחד מעשרים וארבעה. מלבר שהוא אחד מכ"ג מלגיו וכדמפרש ואזיל:

שנתערבה. בלי כוונה דאם עירב בכוונה אפי' אחד באלף אסור כדלקמן ה"ו ושם יתבאר בע"ה:

עד שימעט את המעורב. שיהי' פחות מא' בכ"ד שאז מתבטל דרך הלכה למשה מסיני דפחות מא' מכ"ד מתבטל ואף על גב דניכר המין השני שאין זה מדין ביטול אלא שמיעוט כזה כשאין מכוונים עליו לא חל ע"ז שם כלאים, וע"ל הט"ז אם צריך לעקור כשיגדלו:

או יוסיף על השעורים. עד שישאר החטים פחות מא' מכ"ד ואף על גב דאין מבטלין איסור לכתחלה כאן בכלאים שישוד איסורו שלא יהא נראה כזורע תערובות וכיון שבדבר מועט כזה אינו ניכר כלל התערובות אין בזה כלאים כלל וכמו שמותר לעשות גדר בין הכרם ובין התבואה וי"א שאסור להוסיף על השעורים [ורק לפחות מן החטים מותר] דג"ז הוי כמבטל איסור לכתחלה:

ואם זרע לוקה. היינו אפי' לא כיון לזרוע רק מין אחד והמין השני לא איכפת לו שלא יהי' ואין לו צורך בו רק שטורח לו לברור מ"מ כיון שהתירו בו שלא יזרע כ"ז שלא בירר וזרע לוקה וי"א שאם יש בו אחד מכ"ד בצמצום אינו לוקה ואינו אלא חומרא דכלאים ולכן מהני למעט או להוסיף אבל אם יש בו יותר מא' מכ"ד אסור מדינא ואז לא מהני למעט הסאה או להוסיף על הכ"ג סאה אלא חייב לברור את כולו וי"א דגם ביותר מרובע אינו לוקה ואינו אלא איסור דרבנן דמדאורייתא חד בתרי בטל כיון שלא נתכוין לערב ולא ניהא לי' בהמין השני כלל ורק מדרבנן מפני מראית העין אסרוהו רבנן אבל בפחות מאחד בכ"ד שאין בו חשיבות ליכא מראית העין:

השתא, התם ודאי מנה למר ומנה למר, הכא מי יימר דלאו כוליה ערובי עריב. ת"ש מסיפא, א"ר יוסי: א"כ מה הפסיד הרמאי. אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו. הכי השתא, התם ודאי איכא רמאי, הכא מי יימר דערובי עריב. ת"ש: שטר שיש בו רבית, קונסין אותו, ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית, דברי ר"מ. הכי השתא, התם משעת כתיבה הוא דעבד לו שומא, הכא מי יימר דערובי עריב. ת"ש מסיפא, וחכ"א: גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית¹⁹. הכי השתא, התם ודאי קרנא דהתירא הוא, הכא מי יימר דכוליה לא ערובי עריב. ת"ש, דתני רבין בר ר"נ: לא את המותר בלבד הוא מחזיר, אלא מחזיר לו את כל הרבעין כולן. אלמא היכא דבעי אהדורי, כולה מהדר. הכי השתא,

אימא סיפא, רבי יוסי אומר: יבור. אי אמרת בשלמא כיותר מרובע טנפת דמי, בהא קא מיפלגי, ת"ק סבר: לא קנסינן התירא אטו איסורא, ור' יוסי סבר: קנסינן. אלא אי אמרת כרובע דמי, למה יבור. התם היינו טעמא דר' יוסי, משום דמיחזי כי מקיים כלאים. ת"ש: שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי, נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו¹⁹. הכי

¹⁹ ע"י שו"ע (ח"מ ס' ש' ס"א): שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים, וכל אחד משניהם אומר: אני הוא שהפקדתי המאתים, והשומר אומר: איני יודע, ישבע כל אחד מהם שהפקיד ק"ק, ויתן ק"ק לזה וק"ק לזה, ונמצא מפסיד מנה מביתו מפני שפשע, שהיה ליה לכתוב שם כל אחד על כיס שלו. ואי אינהו לא תבעי ליה כל חד בברי, אם בא לצאת ידי שמים חייב, אבל בדיני אדם, פטור. לפיכך אם הביאו לו השנים כאחד שלש מאות בכרך אחד, ובאו ותבעו וכל אחד אומר: הק"ק שלי, נותן מאה לזה ומאה לזה והשאר יהא מונח אצלו (ו"א דיהא מונח ביד ב"ד) עד לעולם, או עד שיודה האחד לחבירו, שהרי הוא אומר להם כיון שראיתי שאינכם מקפידין זה על זה והבאתם בכרך אחד לא הטרחתי עצמי לידע ולזכור תמיד מי בעל המאה ומי בעל המאתים, ואפילו בבא לצאת ידי שמים פטור. (ו"א דאם תבעו ליה חייב בבא לצאת ידי שמים, אפילו בכי האי גוונא):

שנים שהפקידו כו' - ע' לעיל סי' ע"ו וסי' רכ"ב ס"ב ובא"ע סי' מ"ט ס"א (ש"ך).

ישבע כל אחד וכו' - פירוש, שבועה חמורה, כדון נשבע ונטול (ע"י סי' פ"ב ס"ב), ואף על פי שהוא מודה לכל אחד שיש לו בידו מאה ועל המותר אומר איני יודע, אין לדמותו לתובע לחבירו מנה והנתבע משיבו חמשים ידענא וחמשים לא ידענא דאמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם, דשאני הכא דטוען בודאי אין בידי יותר מג' מאות ואחד מהן ודאי רמאי, משר"ה הטילו חכמים שבועה על כל אחד מהן (סמ"ע), היינו בנקיטת חפץ (ש"ך).

שהיה לו לכתוב שם כל אחד על כיס שלו - ולא סגי שיכתוב בעל המאתים לחוד על כיס שלו, דאכתי יש פשיעה שמא יבוא השלישי לתבוע הכיס שיש בו מנה, וכדין דהפקיד לו אחד מהן מנה ובאו שנים לתבוע כל אחד מנה דצריך ליתן לכל אחד מנה מטעם זה כדלקמן ס"ג (סמ"ע), ויש חולקים שהוא יכול לומר סברתי שלא יבוא שום אחר, ועוד דלא סגי בכתובת שם על אחד מהם, דשמא יהא נאבד הכיס הנכתב עליו בפשיעה ויצטרך לשלמו ולא ידע למי ישלם המאתים (ט"ז).

ואי אינהו לא תבעי ליה - ע"י לעיל ס"ק (ש"ך).

חייב כו' - ליתן לכל אחד ר' (ש"ך).

אבל בדיני אדם פטור - דיכול לומר דקדקתי מי בעל המאתים ושכחתי, והא ראייה שהן ג' שכחוהו מדלא תבעו אותי (סמ"ע), אלא נותן לזה ק' ולזה ק' וק' יהא מונח עד שיבא אליהו, כיון דחד תבע ליה במקצת. ואי לא תבעי ליה כלל אמרינן דהמאה חולקים, ולא אמרינן יהא מונח דכיון דלא תבעי ליה א"כ ליכא רמאי (ע"י לקמן שס"ה ס"ב) (ש"ך).

לפיכך אם הביאו לו - פירוש, כיון דהטעם דיתן לכל אחד מאתים הוא משום שפשע דה"ל לכתוב כו', לפיכך בכי האי גוונא דהפקידו בכרך אחד לא מיקרי פשיעה כדמסיק, משר"ה אינו צריך ליתן אלא לכל אחד מנה (סמ"ע), דכל שלא הפקידו בכרך אחד אף על פי שהפקידו זה בפני זה, הוה ליה כאילו הפקידו זה שלא בפני זה והוה ליה למידק. אבל יש חולקים, ואם הפקידו זה בפני זה אינו חייב אלא מאה לכל אחד, שאמר לא חששתי לדקדק מאחר שראיתי שלא הייתם חוששים זה את זה (סמ"ע, ש"ך).

ובאו ותבעו כו' - אפי' תבעו, וכ"ש לא תבעו ליה אם היה בכרך א', נותן לזה ק' ולזה ק', ומנה שלישית חולקים (ש"ך).

דיהא מונח ביד ב"ד - וסיים שם בטעמו, דאל"כ כל אחד יערים ויאמר איני יודע כדי שישאר בידו (סמ"ע), ולא אמרינן חולקין כיון דתבע ליה ואיכא ודאי רמאי (ש"ך), עמש"ל סימן רכ"ב דעת הרבה גדולי הפוסקים שיהא מונח אצלו (ש"ך), ע"י רמ"א לעיל סי' מ"ט ס"ז [שני אנשים שקוראים להם יוסף בן שמעון מוציאים שטרות על אחר, ולא יכול האחר לומר "לא נתחייבתי לך אלא לחברך ששמו כשמן"], שכל מי שהשטר יוצא מתחת ידו מחזיקין ליה בשלו. הגה: אבל אם אין השטר יוצא מתחת ידו, אף על פי שמודה שחייב לאחד מהם, אינו יכולין להוציא ממנו אלא בהרשאה שיתנו זה לזה], ומזה שכתוב "אינן יכולין להוציא" משמע שיהא מונח ביד הלוח, וכאן איתא ביד ב"ד וצ"ע (רע"א).

עד לעולם - ר"ל עד שיבוא אליהו, ומכאן זה ודאי יודה הרמאי או לא יבוא מתחילה ברמאות (סמ"ע).

או עד שיודה האחד - וה"ה עד שירצו לחלוק המנה השלישית וכמ"ש המחבר בסוף סימן זה גבי בהמות (סמ"ע).

ואפי' בבא לצאת ידי שמים כו' - ע"י סי' רכ"ב ס"ב שלמחבר לצאת ידי שמים צריך לתת לכל א' וא' (ש"ך), ויש לחלק שכאן בפקדון, אין חיוב השבה, שהרי לא היה שום פשיעה, אלא אומר הרי שלך לפניך כל היכא דאיתיה ואינו מחויב אפילו לצאת ידי שמים ואפילו תבעו. אבל במקח סימן רכ"ב בלקח מחמשה בני

אדם, דהתם ה"ל חוב וצריך להחזיר חובו ליד בעליו, וכיון שאינו יודע מי הוא בעליו צריך להחזיר לשניהם כשתבעו ליה לצאת ידי שמים (קצה"ח).

ו"א דאם תבעו ליה כו' - וכן עיקר (סמ"ע), ויש חולקים (ש"ך), אבל לא תבעו ליה פטור אף לצאת ידי שמים (ש"ך).

²⁰ ע"י שו"ע (ח"מ ס' נב ס"א):

ע"י שו"ע (יו"ד סי' קסא ס"א): שטר שיש בו רבית, בין של תורה בין של דבריהם, גובה את הקרן לבדו, והוא שיהא ניכר שהוא רבית. הגה: כגון שהוא מפורש בשטר, הקרן בפני עצמו, או שלא היה נכתב בשטר רק הקרן, ועדים מעידים על הרבית. וכל מי שבא לידו יקרע השטר דחיישין שמא יגבה בו הרבית. אבל אם אינו מפורש, אלא שכולל הקרן עם הרבית, אינו גובה בו אפילו הקרן. (ועיין בחושן המשפט סימן נ"ב).

ביאור: כגון שהוא מפורש בשטר - דאם לא כן הרי העדים פסולים דרשעים הם שמעידים שחתמו על איסור (ט"ז), היינו הקרן בפני עצמו והרבית בפני עצמו, וגבי אפילו ממשעבדי והעדים לא נפסלו אפילו ברבית דאורייתא, העדים לא נפסלו בכך, משום ד"לא תשימו"ן לא משמע לאנשים אלא בלוח ומלוה, וכשאין רבית מפורש בשטר לא גובים את הקרן שחוששים שמא יגבה הרבית בתורת קרן. ע"י ח"מ (סי' נב ס"א?), וסי' לד ס"י ושו"ך שם סקט"ו (ש"ך).

רק הקרן - פ' הכל נכלל בתורת קרן והעדים לא ידעו שיש שם רבית אלא שהעדים אחרים יודעים שיש כאן רבית (ט"ז).

וכל מי כו' - לפי שהוא עובר בקיומו (ט"ז), ארישא קאי אבל כשלא נכתב בשטר רק הקרן פשיטא דלא יקרענו (ש"ך).

דחיישין שמא יגבה בו הרבית - אפי' מפורש בו רבית דאורייתא דחיישין לב"ד טועין (ש"ך).

אינו גובה בו אפי' הקרן - היינו מכח השטר אבל אם לוח מודה בקרן חייב לשלם הקרן וע"י בח"מ (סי' נב ס"א), ו"א שפטור אפילו מקרן אפילו הודה וע"י שם דברי שאין שום דעה סוברת כן ולא הלכתא היא (ט"ז), דגזרינן שמא יגבה הרבית בתורת קרן ומיהו היכא דהלוה מודה ו"א דגובה וכמ"ש הרב בח"מ (סי' נב ס"א), מ"מ א"צ הלוה ליתן שום דבר מהריוח שהריוח במעות של המלוה אפילו הריוח הרבה אלא שראוי לקנסו ליתן מהריוח לעניי העיר (ש"ך), עיין בתשובות פרח מטה אהרן ח"א סימן כ"א (פ"ת).

התם הן חסר הן יתיר א"ל, מיהו רביע לא חשיב, יתר מרביע חשיב, דכיון דחזי לו לאיצטורפי בתשעת קבין, הויה לה ארעא חשיבתא באפי נפשא והדרא. ת"ש: האונאה, פחות משתות, נקנה מקח²¹, יותר משתות, בטל מקח²², שתות, קנה ומחזיר אונאה²³: למה. ליהדר עד פחות משתות.

ש"מ: כל איך דבעי לאהדורי, כולה מהדר. הכי השתא, התם מעיקרא שוה בשוה א"ל, מיהו פחות משתות, לא ידיעה במנה ומחיל איניש, שתות, ידיעה ולא מחיל איניש, יתר משתות, מקח טעות הוא ובטל מקח. ת"ש: המקבל שדה מחברו ליטע, הרי זה מקבל עליו עשר בוריות למאה²⁴, יותר מכאן, מגלגלין עליו את הכל. א"ר הונא בריה דרב יהושע: כל יתר מכאן כבא ליטע מתחלה דמי.

מרתף של יין וכו'. איך מדובר. אי דא"ל מרתף של יין סתם, קשיא, אי שאמר לו מרתף זה של יין, קשיא, אי שאמר לו מרתף זה, קשיא. דתניא: מרתף של יין אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה, מרתף זה של יין אני מוכר לך, נותן לו יין הנמכר בחנות, מרתף זה אני מוכר לך, אפילו כולו חומץ הגיעו. לעולם דא"ל מרתף של יין סתם, ותני ברישא דברייתא: ומקבל עליו עשר קוססות למאה. ובסתם מי מקבל. והא תאני ר' חייא: המוכר חבית יין לחברו²⁵, נותן לו יין שכולו יפה. שאני חבית, דכולא חד חמרא הוא. והא תני רב זביד דבי ר' אושעיא: מרתף של יין אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה מרתף זה של יין אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה, ומקבל עליו עשר קוססות למאה,

²¹ עי' שר"ע (ח"מ סי' רכז ס"ג): היתה האונאה פחות מזה בכל שהוא כגון שמכר שוה שבעים בששים ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום, שכל פחות משתות דרך הכל למחול בו:

היתה האונאה כו' – עי' לעיל (סי' רטז ס"ה) מח' אם מכר קרקע ואילנות ואין לו אילנות אם הוה מקח טעות, ולצד שאין בו מקח טעות, דיני אונאה של כל א' בנפרד, דהיינו אם הכסף שניתן מספיק לקרקע, ולא לאילנות, אז חל המקח, ושונה מהמבואר כאן, שהרי כאן מדובר בדבר א', ושם מדובר בב' דברים (ש"ך * הרשד"ם).

שמכר שוה שבעים בששים ופרוטה כו' – דקדק לכתוב כן משום דבענין זה ליכא שם שתות עליו משום צד, ועיין מה שכתבתי בס"ק ואכתוב עוד מזה בסמוך בס"ק (סמ"ע).

²² עי' שר"ע (ח"מ סי' רכז ס"ד): היתה האונאה יתירה על השתות כל שהוא, כגון שמכר שוה ששים בחמשים פחות פרוטה, בטל המקח, והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל, אבל המתאנה אינו יכול לחזור אם רצה זה וקבל. ויש אומרים דאף המתאנה יכול לחזור בו אא"כ נתרצה המתאנה פעם אחת או ששתק יותר מן השיעור שיתבאר בסמוך סעיף ז. מכר לו שוה ס' ב"א או להיפוך דליכא כאן אונאה שתות, ולגבי אחד הוי ביטול מקח ולגבי שני מחילה אזלינן בתר המקח, הן לענין בטול מקח הן לענין מחילה, דטעו אינשי במקח ולא במעות:

והמתאנה יכול להחזיר החפץ – אבל אינו יכול לתבוע אונאתו, דהמתאנה יכול לומר לו "או חזור במקחך או יהיה בידך כמו שקניתה" (סמ"ע).

אבל המתאנה אינו יכול לחזור – דלא יהא חוטא נשכר, דהרי אי לא אינהו, לא היה יכול לבטל המקח, וכמ"ש לקמן (סעיף י) (סמ"ע).

דאף המתאנה יכול לחזור – דכיון שהנתאנה יכול לחזור, לא נגמר המקח מעולם, מש"ה גם הוא יכול לחזור, אא"כ נתרצה הנתאנה פעם אחת, דאז מיד נגמר המקח, וגם הוא אינו יכול לחזור בו, וכשנתרצה אח"כ ה"ל כאילו נתרצה מעיקרא (סמ"ע), לפ"ז אם הלוקח קידש אשה בחפץ זה, דאם הלוקח שהוא המקדש, והמתאנה רוצה לחזור מהמקח ולבטל הקדושין קודם שנתרצה המוכר, הקדושין בטלין דאין אדם מקדש בדבר שאינו שלו, אבל אחר שכבר נתרצה המוכר, שכתב הסמ"ע דהוי כאילו נתרצה מעיקרא, ממילא שוב אינו יכול לבטל הקדושין, דכשלא חזר בו המוכר, הוי כגילוי מילתא למפרע שהמוכר לא היה רוצה לחזור כלל, וממילא המקח קיים למפרע (נתה"מ).

ולגבי האחד הוה ביטול מקח כו' – כגון אם מכר שוה ס' ב"א, דלגבי שיווי המקח הוא פחות משתות, דשתותו הוא י' דינרין, ולא נתאנה המוכר כי אם בט', ולגבי קבלת המעות הוה יותר משתות, ועל דרך שכתבתי לפני זה, שכשתחלק ב"א לו' חלקים, יגיע לחלק ח' דינרין וחצי בצמצום, והוא נתאנה בט' דהוא חצי דינר יותר משתות מעות שקיבל, והוה ביטול מקח מצד המעות. ובמכר שוה נ"א בס' הוה איפכא, דכי אזלינן בתר שיווי המקח הוה יותר משתות, ובצד קבלת המעות הוה פחות משתות, דשתות היא י' ולא קיבל רק ט' (סמ"ע).

אזלינן בתר המקח כו' – נמצא דבמכר ס' ב"א הוה מחילה, ובמכר נ"א בס' הוה ביטול מקח ועל דרך שכתבתי בס"ק הקודם (סמ"ע).

דטעו אינשי כו' – מש"ה אם הוא פחות משתות מצד המקח, אף דהוא יותר משתות מצד המעות, לא אמרינן דטעו, דאין רגילין לטעות בחשבון נתינת הדמים ואמרינן דמחל לו (סמ"ע).

²³ עי' שר"ע (ח"מ סי' רכז ס"ב): כמה תהיה אונאה ויהיה חייב להשיב שתות בשוה. כיצד הרי שמכר שוה שש בחמש או שוה שבע בשש או שוה חמש בשש או שוה שש בשבע, הרי זה אונאה ונקנה המקח וחייב המתאנה לשלם האונאה ולהחזירה כולה למתאנה:

שתות בשוה – פירוש, לאפוקי היה פחות או יותר וכדמסיק בסעיף ג' ד', דעד שתות הוה מחילה, לפי שכן הוא דרך מקח וממכר, שאין הלוקח והמוכר יכולין לכיון דמי המקח בצמצום, ודרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות אף שהוא עולה הרבה, כל שאין שם שתות עליו (סמ"ע), הריטב"א סובר שהמוכר חפץ לחבירו בשיטתא ובשוק לא שוה אלא חמשה, אי להאי לוקח שוה שיתא אין בו משום אונאה דבתר ידיה אזלינן (רע"א), וקשים דבריו של הריטב"א (קצה"ח).

שש בחמש או שבע בשש – בשניהן נתאנה המוכר בשתות. ואף דבשש בחמש הוי שתות מקח ויותר משתות במעות, שהרי כשתחלק ה' שקיבל לשש חלקים לא יגיע לחלק כי אם דינר פחות משתות מדינר והוא נתאנה בדינר שלם שנתן מקח שוה שש דינר בחמש, מ"מ לא ה"ל דין ביטול מקח כיון שבצד אחד דהיינו מצד המקח לא הוה אלא שתות (סמ"ע).

ונקנה המקח – מי שאינה כשיעור שתות ונתן מעות ולא משך, כל החוזר גם המתאנה וגם המתאנה צריך לקבל מי שפרע (רע"א * הש"ך), וי"א שרק המתאנה ולא המתאנה (רע"א * הב"ח).

ולהחזירה כולה למתאנה – פירוש, ולא אמרינן כיון דפחות משתות הוה מחילה, שאין צריך להחזיר אלא הפרוטה המשלים השתות ולמעלה, קמ"ל דדינו כדן אם אמר בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר, דעד רובע לסאה הוה מחילה ואם הוה יותר מרובע לסאה מנכה את כולה, וכמו שכתב לעיל (סי' ריח ס"ח), וכן נמי דומה לזה לקמן (סי' רכט ס"א) (סמ"ע).

²⁴ עי' שר"ע (ח"מ סי' של ס"א): המקבל שדה מחברו ליטע מקבל עליו בעל השדה עשר בוראות פירוש: עשרה אילנות בורים ושוממים לכל סאה אילנות יפים לסאה, ויש אומרים למאה, יתר על זה מגלגלין עליו את הכל:

מגלגלין עליו את הכל – דכל דבר שאין רגיל להיות, אמרינן דמחמת דפשע בהן נעשה כן, ומדפשע מגלגלין עליו את הכל ואמרינן דכולן נעשו בורות בפשיעתו, וכיוצא בו עי' סי' רכ"ט ס"א, וסי' ר"ח ס"ח (סמ"ע).

²⁵ עי' שר"ע (ח"מ סי' רל ס"ב): א"ל מרתף של יין אני מוכר לך למקפה, או שאמר ליה מרתף אני מוכר לך למקפה, או שאמר ליה חבית של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה וראוי לתבשיל:

מרתף של יין כו' למקפה – פירוש, ולא אמר זה (סמ"ע).

ה"ג או שאמר ליה מרתף אני מוכר לך למקפה – ור"ל שלא הזכיר "זה" וגם לא הזכיר "של יין" (סמ"ע).

או שאמר ליה חבית של יין כו' – דחבית מחד יין משמע, ואי אפשר לומר דבחד חבית יהיה ט' חלקים יין טוב והעשירי התחיל להשתנות כדאמרינן באמר לו מרתף של יין סתם ה"ל סעיף א' (סמ"ע).

מודה רב יהודה בפורצמא דמיוזבן אקנתא. א"ל אביי לרב יוסף: הא רב יהודה, הא רב חסדא, מר כמאן סבירא ליה. א"ל: מתניתא ידענא,

וזהו אוצר ששנו חכמים במשנתנו. אלא מתני' נמי שאמר לו זה. קשיא זה אזה. לא קשיא: זה של אמר לו למקפה, זה של לא א"ל למקפה. דרב זבדי, דא"ל למקפה, ברייתא, דלא א"ל למקפה. הלכך: מרתף של יין וא"ל למקפה, נותן לו יין שכולו יפה²⁶. מרתף זה של יין וא"ל למקפה²⁷, נותן לו יין שכולו יפה, ומקבל עליו עשר קוססות למאה. מרתף²⁸ זה של יין ולא א"ל למקפה, נותן לו יין הנמכר בחנות. איבעיא להו: מרתף של יין ולא א"ל למקפה מאי. פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר: מקבל, וחד אמר: לא מקבל. מאן שאמר מקבל, דייק מדרב זבדי, דקתני: מרתף של יין אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה, ואוקימנא שאמר לו למקפה, טעמא שאמר לו למקפה, הא לא א"ל למקפה, מקבל. ומ"ד לא מקבל, דייק מברייתא, דקתני: מרתף של יין אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה, ואוקימנא דלא א"ל למקפה. ולמאן דדייק מדרב זבדי, קשיא ברייתא. חסורי מחסרה והכי קתני: במה דברים אמורים, שאמר לו למקפה, הא לא אמר לו למקפה, מקבל, ומרתף זה של יין ולא א"ל למקפה, נותן לו יין הנמכר בחנות. ולמאן דדייק מברייתא, קשיא דרב זבדי, דאוקימנא דא"ל למקפה, הא לא א"ל למקפה, מקבל. הוא הדין דאע"ג דלא א"ל למקפה לא מקבל, והאי דאוקימנא דא"ל למקפה, משום דקשיא זה אזה. אמר רב יהודה: יין הנמכר בחנות, מברכין עליו בורא פרי הגפן. ורב חסדא אמר: גבי חמרא דאקרים למה לי. מיתבי: על הפת שעפשה, ועל היין שהקרים, ועל תבשיל שעברה צורתו, אומר שהכל נהיה בדברו²⁹. אמר רב זבדי:

²⁶ עי' ש"ע (ח"מ סי' רל ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 25.

²⁷ עי' ש"ע (ח"מ סי' רל ס"א): הוב"ד לעיל הערה 14.

²⁸ עי' ש"ע (ח"מ סי' רל ס"ג): אמר לו מרתף זה של יין נותן לו יין הנמכר בחנות שהוא בינוני לא רע ולא יפה והוא הדין אם אמר חבית זה של יין:

יין הנמכר בחנות - פירוש, שהתחיל קצת להחמיץ (סמ"ע).

²⁹ עי' ש"ע (א"ח סי' רד ס"א): שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רד סעיף א

על דבר שאין גדול מן הארץ, כגון: בשר בהמה, חיה ועוף, דגים, ביצים, חלב, גבינה, ופת שעפשה, ותבשיל שנסתנה צורתו ונתקלקל, ונובלות שהם תמרים שבשלים ושרפם החום יובשו, ועל הגובאי, ועל המלח, ועל מי מלח, על המרק, ועל כמהין ופטריות, ועל קורא הנה: (שהוא) הרך הנתוסף באילן בכל שנה שקורין (פלמיטו) (טור), ועל לולבי גפנים, ועל שקדים מתוקים שאוכלים אותם כשהם רכים בקליפתם, ועל חיזי והוא שחת, ועל קרא חיה, ועל קימחא דשערי, ועל שכר תמרים ושכר שעורים, ועל מי שעורים שמבשלים לחולה, ועל עשבי דברא שאינם נזרעים, ועל שבת שקורין אניט"ו (ר"ל אניס), ועל כמון וכסבור (דלטעמא עבידי ולא לאכילה), ועל החומץ שעירבו במים עד שראוי לשתות מברך: שהכל.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רד סעיף א

(א) ופת שעפשה - ונתקלקל [א] קצת עי"ז דאלו נתקלקל לגמרי ולא חזי לאכילת אדם אין מברכין עליו כלל וכדלקמיה לענין תבשיל:

(ב) ונתקלקל - מייירי ג"כ שנתקלקל קצת ולא לגמרי דאל"ה אפילו שהכל לא שייך לברוכי [ב"]:

(ג) שבשלים ושרפם וכו' - היינו ע"י שריפת החום [ב] נתבשלו ונתייבשו ונשתנו לגריעותא ועיין מה שכתבנו לעיל בסי' ר"ב ס"ט במ"ב ובה"ל:

(ד) ועל הגובאי - הוא מין חגב טהור ולאפוקי מר' יהודה דאמר שם במשנה כל שהוא מין קללה [שעל הקללה הם באין] אין מברכין עליו:

(ה) ועל המלח - הואיל ויש לו מזה עכ"פ הנאה קצת כשנותן לתוך פיו:

(ו) ועל המרק - של [ג] בשר דאלו של פירות וירקות תליא בפלוגתא עיין בסימן ר"ב סעיף י' ו"א:

(ז) כמהין - אותן [ד] שמצויים תחת הקרקע ונבראין משומן הארץ ופטריות גדילים על העצים:

(ח) שהוא הרך - של דקל [ה] כשענפיו גדלים בכל שנה ושנה הנוסף בשנה זו רך וחזי לאכילה ובשנה שניה מתקשה ונעשה כעץ:

(ט) הניתוסף וכו' - דאע"ג דגידולו מן הארץ אפ"ה לא מברכין עליו אפ"י בפה"א אלא שהכל דלא נטעי אינשי האילן אדעתיה למיכל את הקורא כשהוא רך דממעט ענפי האילן אלא שיתקשה ויעשה עץ ויגדל פרי. כתב הט"ז [ו]

דקטניות רטובין בשל גנות שנוזעין ע"ד לאכול חיינ מברך בפה"א אפילו על השרביטין לבד דע"מ כן נזרעו אבל של שדות שדרכן להניחן עד שיתייבשו ולאכול מבושלין מברך על הקטניות כשהן חיינ אפילו כשהן רטובין שהכל ואם בשלן בפה"א ובפמ"ג מפקפק מאד על דבריו וכן דעת [ז] הרבה אחרונים דאין לחלק בין קטניות לקטניות ולעולם מברך עליהן כשהן רטובים בפה"א וכן מנהג העולם [שע"ת] אמנם לענין השרביטין [ח] יש דעות בין האחרונים כשאוכלן לבדן בלא הקטניות אם יברך עליהן בפה"א או שהכל וע"כ טוב לכתחלה ליזהר

שיאכלן עם הקטניות ויברך על הקטניות לבד בפה"א [ט] ולא יברך עוד על השרביטין ואם אירע שאוכל השרביטין לבד יברך שהכל:

(י) לולבי גפנים - גם בזה הטעם כמו בקורא:

(יא) מתוקים - ושקדים מרים עיין לעיל בסימן ר"ב ס"ה:

(יב) כשהם רכים בקליפתם - ואף דקיי"ל לעיל בסימן ר"ב ס"ב [י] בשארי כל האילנות דמשיצא שום פרי חשיב תיכף פרי שאני התם דהוא נהנה מנוף הפרי שנוטעין אותו מחמתו אבל הכא בשקדים מתוקים בקטנותם אינו נהנה מן הפרי רק מהקליפה החיצונה ולא נטעי להו אינשי אדעתא דקליפה אלא אדעתא דגריעין כשיתבשלו ודמי לקורא הנ"ל:

(יג) שחת - תבואה שלא [יא] הביאה שליש וחזי לאכילה ומשום דלא גמר פירא נחית חד דרגא מפה"א לשהכל וה"ה לכל פרי האדמה דלא גמר פירא וחזי לאכילה שהכל [מ"א וש"א]:

(יד) חיה - שהוא טוב מבושל יותר מחי וע"כ כשאוכלה חי נשתנית ברכתו לשהכל וכדלקמן בסימן ר"ה ס"א:

(טו) קמחא דשערי - אפילו [ב] הנעשה משבלים שמיבשין דטובים לאכילה קצת ול"ד דשערי דה"ה קמח של כל ה' מיני דגן כמבואר לקמן בסי' ר"ח ס"ה והאי דנקט דשערי דס"ד הואיל והואיל וקשה לתולעים שבמעיים לא יברך עליה כלל קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי [גמרא]:

(טז) ושכר שעורים - הואיל [ג] והוא צלול ועומד לשתיה אינו נחשב בכלל תבשיל של ה' מיני דגן שיברך בורא מיני מזונות שאין מברכין במ"מ אלא על מאכל כמ"ש בסימן ר"ח ס"ו [יד] ומשמע בתוספות דף ל"ח ד"ה האי דאפילו יש בהן כזית בכדי אכילת פרס ג"כ לא מברכין עליה אלא שהכל נ"ב:

(יז) ועל מי שעורים וכו' - ג"כ מטעם הנ"ל שלא נעשה כ"א לשתיה:

(יח) עשבי דברא וכו' - ואפילו הם טובים לאכול כמו עשב שקורין [שצאורע] שהן עלים חמוצים ואפ"י לאחר שבשלים שהוא מאכל שרים מברכין שהכל דאינו חשוב כ"כ לפרי אבל על שאלאטען וכי"ב שנוזעו מברכין בפה"א [ח"א]:

(יט) שאינם נזרעים - ודוקא [טז] בעשבים דאינם חשובין מצד עצמם ולא מצד זריעה דגדלים בלא זריעה אבל פירות שהן טובים למאכל אפילו גדלים ביערים מאליהן כמו פזימקע"ס וכדומה יש לברך עליהן בפה"א:

(כ) ועל כמון - קימ"ל. וכסבור אליינדר"י בלעז:

(כא) דלטעמא עבידי וכו' - ומייירי [טז] בין ברטובין ובין ביבשין. וכן אם רקחן בדבש נמי שהכל [א"ר ופמ"ג]:

(כב) ולא לאכילה - אכן אם שלק את האניס [יז] מברך על מימיו בפה"א דלהכי קיימא להטעים דבר המתבשל בו:

(כג) עד שראוי לשתות - דאף דמתחלתו היה יין כיון שנשתנה ונעשה חומץ אבד מעלתו:

עי' ש"ע (א"ח סי' רד ס"ד): שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רד סעיף ד

כל שבני אדם נמנעים לשתותו מפני חמיצותו, אין מברכין עליו בורא פרי הגפן (אלא שהכל).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רד סעיף ד

(כו) כל שבני אדם וכו' - היינו בשלא נעשה עדיין טעמיה חלא גמורה רק שהתחיל טעמיה להתחמץ קצת עד שבני אדם נמנעין לשתותו מפני זה ברכתו שהכל:

ולאו אדעתיה, ואם תמצא לומר מעילאי עקר והא טעימיה ולא עקר, דלמא בתר דטעימיה עקר, הוה ריחיה חלא וטעמי' חמרא, וריחיה חלא וטעימיה חמרא, חלא. דרומאי מתנו משמיה דר' יהושע בן לוי: ראשונים ודאי יין, אחרונים ודאי חומץ, אמצעיים ספק. הא גופא קשיא, אמרת: ראשונים ודאי יין, אלמא ריחיה חלא וטעימיה חמרא, חמרא, והדר אמרת: אחרונים ודאי חומץ, אלמא ריחיה חלא וטעימיה חמרא, חלא. כגון דאשתכח חלא סיפתקא, דאי לאו דעקר תלתא יומי, לא הוה משתכח חלא סיפתקא. כמאן פשט ליה. פליגי בה רב מרי ורב זביד, חד אמר: כרבי יוחנן, וחד אמר: כרבי יהושע בן לוי. איתמר: המוכר חבית יין לחברו והחמיצה, אמר רב: כל ג' ימים הראשונים ברשות מוכר, מכאן ואילך, ברשות לוקח.

דנניא: הבדוק את החבית להיות מפריש עליה תרומה והולך, ואחר כך נמצאת חומץ, כל ג' יום ודאי, מכאן ואילך ספק³⁰. מאי קאמר. א"ר יוחנן, ה"ק: כל ג' ימים הראשונים ודאי יין, מכאן ואילך ספק. מאי טעמא. חמרא מעילאי עקר, והאי טעימיה ולא עקר, אם תמצא לומר בתר דטעימיה עקר, הוה ריחיה חלא וטעימיה חמרא, וכל ריחיה חלא וטעימיה חמרא, חמרא³¹. ורבי יהושע בן לוי אמר: כל ג' ימים האחרונים ודאי חומץ, מכאן ולהלן ספק. מאי טעמא. חמרא מתתאי עקר, ואימור עקר

³⁰ עי' רמב"ם (תרומות פ"ה הכ"ד): הבדוק את החבית והניחה להפרישה תרומה על אחרים עד שתעשה כולה תרומה ויתננה לכהן, ולאחר זמן בדקה ומצאה חומץ, מעת שבדקה תחלה עד ג' ימים ודאי יין וכל יין שחשב אותן הימים שהתרומה שלו בחבית זו הרי הוא מתוקן, מכאן ואילך ספק וצריך להפריש ממנו תרומה שנייה.

דרך אמונה: הבדוק את החבית. כי כשמניח חבית יין להיות מפריש ממנה צריך לבדקה מתחלה אם היא חומץ או יין כגון שיפריש ממנה משהו ויטעום או שיטעום בריח או שיש אנשים שמקישין על החבית מבחוץ ויודעים אם הוא חומץ או יין ואחרי שבדק שוב א"צ לחוש ויכול להפריש עליה עד הפרק שיבאר בהכ"ח:

והניחה להפרישה. ואף על גב שאסור להפריש תרומה שלא מן המוקף משכחת לה שעבר ועשה א"נ בתרומת מעשר שמותר כנ"ל פ"ג ה"כ א"נ בע"ש ועי"ט דמתיר להרבה פוסקים לעשר שלא מן המוקף לכבוד שבת וי"ט כנ"ל פ"ג ה"ז ס"ק קמ"א א"נ במקום שיכול לצאת מזה תקלה דמותר כדלקמן פ"י ממעשר ה"י או כגון שהי' מרתף מלא חביות של יין וכולן נגעו זה בזה ובדק א' מן ואח"כ הפריש ממנה כל פעם על החביות שלוקח דהוי מוקף ובחביות פתוחות שאם היו סתומות הרי צריך לפתחן כנ"ל פ"ג ה"ח או שהקיף ולא דקדק אם החמיצה או לא:

עד שתעשה כולה תרומה. וקובע מקום כל פעם כגון בתחלה בתחתיתה ואח"כ בפירות הסמוכין להתרומה וכן בכל פעם:

תרומה. וה"ה במעשרות:

ויתננה לכהן. אבל קודם שנתמלא החבית אין חייב לתתה לכהן מיהו אם הכהן בא לבקש אפשר שצריך ליתן לו חלקו גם קודם שנתמלא:

ולאחר זמן בדקה ומצאה חומץ. ואפשר שאם בדקה באחד מזמני הפרק דבסמוך הכ"ה א"צ לחוש למפרע שאז הזמן שהינות מחמיצין וצ"ע:

ומצאה חומץ. אבל אם רק ריחו חומץ וטעמו יין דינו כ"יין:

עד ג' ימים ודאי יין. שאלו ה' מתחיל להחמיץ אז ג' ימים קודם כבר ריחו חומץ וכיון שלא הרגיש בריח חומץ ע"כ שעד ג' ימים עדיין ה' יין:

מכאן ואילך ספק. ואפשר שאם נמצא חומץ חזק מאד אז ג' ימים האחרונים ודאי חומץ דאי לא החמיץ לפני ג' ימים אינו יכול להעשות חומץ חזק כזה ויש מקצת פוסקים דס"ל דלעולם ג' ימים האחרונים ודאי חומץ אפי' אינו חומץ חזק אבל דעת רוב הפוסקים כרבנו:

ספק. ויש פוסקים שהוא ודאי חומץ [חוץ מג' ימים הראשונים] דהעמיד טבל על חזקתו ויכול לחזור ולהפריש בברכה כיון שיש רעותא לפנינו:

וצריך להפריש ממנו. על כל מה שהפריש תרומה שניה בלא ברכה ודוקא על מה שעדיין קיים אבל על מה שנאכל א"צ להפריש שאינו מועיל כלום:

ממנו תרומה שניה. מכל מה שהפריש על זה מחבית זו ויפריש מיני' ובי' שאם יפריש ממקום אחר אפשר שיפריש מחיוב על הפטור כיון שהוא ספק:

תרומה שניה. ואם מצא חומץ חלש מאד שבודאי לא נהי' מזמן מרובה שא"כ ה' חזק יותר א"צ לחוש אלא לזמן שיכול להחמיץ ולהיות עתה חומץ כזה ולא קודם:

שניה. ואין אחת מהן מדמעת ואין חייבין עליה חומש ואם נפלו שתיהן למקום א' מדמעות כקטנה שבשניהן וכדין דלעיל הכ"ב:

³¹ עי' שר"ע (אר"ח סי' רד ס"ג): ריחיה חלא (פי' חומץ) וטעימיה חמרא, חמרא הוא ומברך עליו בורא פרי הגפן.

משנה ברורה: ריחיה חלא וכו' - סעיף זה וסעיף ד' באו לבאר אודות יין שהתחיל להתקלקל ומטבעו שמתחלה מתקלקל ריחו ואח"כ טעמו:

ועי' שר"ע (אר"ח סי' ערב ס"ג): מקדשין על יין שבפי' החבית, אף על פי שיש בו קמחין. הגה: ויש אוסרין לקדש עליו אלא יסננו תחלה להעביר הקמחין. (הגהות מרדכי פרק המוכר פירות ובי' בשם א"ח ותוס') ועל יין שבשולי החבית, אף על פי שיש בו שמרים; ועל יין שחור; ועל יין מתוק; ועל יין דריחיה חלא וטעימיה חמרא. ומ"מ מצוה לברור יין טוב לקדש עליו.

משנה ברורה: קמחין - היינו נקודות לבנות אבל אם יש עליו קרום לבן אין מקדשין עליו וכו' הא"ר דכשהסיר הקרום אין להחמיר:

מתוק - מדסתם משמע בין שנתבשרו הענבין בחמה יותר מדאי ועי"ז היין מתוק מאד ובין שהיין מתוק מאד מחמת הפירות עצמן שהיין הזה הוא גרוע ופסול לנסכים ואפ"ה כשר לקידוש ועיין בה"ל:

ומ"מ מצוה וכו' - היינו אף דמקדשין אכל הני אף לכתחלה מ"מ מצוה מן המובחר לברור יין טוב וע"כ טוב שלא יקח מסתם יין שבמרתף לקידוש עד שיראה מתחלה אם אינו מקולקל:

חמרא הוא, רבא לטעמיה, שאמר רבא: כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא, לאו חמרא הוא. רמא תלתא ואתא תלתא, ולא כלום הוא, כי פליגי, דרמא תלתא ואתא תלתא ופלגא, דרבנן סברי: תלתא עייל תלתא נפיק, פש לו פלגא, ופלגא בשיתא פלגי מיא, ולא כלום הוא. ואחרים סברי: תלתא עול תרין ופלגא נפיק, פש לו כוזא, וכוזא בתרי ופלגא, חמרא מעליא הוא. וביותר מכדי מדתו מי פליגי. והא תנן:

ושמואל אמר: חמרא אכתפא דמאריה שוואר. עבד רב יוסף עובדא כוותיה דרב בשיכרא³², וכוותיה דשמואל בחמרא. והלכתא כוותיה דשמואל³³. ת"ר: אחד שכר תמריים³⁴, ואחד שכר שעורים, ואחד שמרי יין, מברכין עליהם שהכל נהיה בדברו. אחרים אומרים: שמרים שיש בהם טעם יין, מברך עליהן בורא פרי הגפן. רבה ורב יוסף שאמרי תרויהו: אין הלכה כאחרים. אמר רבא: דכולי עלמא, רמא תלתא ואתא ארבעה³⁵,

³² עי' שר'ע (ח"מ סי' רל ס"ז): המוכר חביות של שכר לחבירו והחביות של מוכר, והחמיצה בתוך ג' ימים הראשונים, הרי הוא ברשות מוכר ומחזיר את הדמים, מכאן ואילך ברשות לוקח:

המוכר חביות של שכר כו' - שכר אין דינו כדין יין, שהיין תלוי במזל אדם טפי, לפיכך אפילו אם נמצא חומץ תוך ג' ימים אין המוכר חייב באחריותו, שאנו אומרים יין היה כשקנאו ומזלו גרם לו שמייהר להחמיץ, והיינו דוקא בדהיה יכול לשתותו בתוך ג' יום אם היה שותה כדרכו וכנ"ל, משא"כ בשכר, לפיכך המוכר חביות של שכר כו' (סמ"ע).

והחמיצה בתוך ג' ימים - לפיכך אם החמיץ תוך ג' ימים הוא באחריות המוכר, ואפילו קיבל המעות צריך להחזירם, דכיון שנמצא חומץ תוך ג' ימים ודאי התחיל להחמיץ כבר, ואף על גב דריחיה חומץ וטעמא שכר נחשב כשכר, מ"מ על שכר כי האי לא יהיב אינש דמי, כיון שכבר התחיל הקלקול שממנו נתקלקל, ואפילו טעמו והוה ריחא וטעמיה שכרא, ודאי לא טעמו שפיר. החמיץ אחר ג' ימים הוא באחריות הלוקח, ואפילו לא נתן המעות חייב ליתן כיון דטעמיה והוה בסיס, ומיהו אי לא טעמו, המוציא מחבירו עליו הראיה כיון דספיקא הוא. וכל זה שונה ממש"כ לעיל (סי' רכד ס"ב), ולקמן (סי' רלב ס"א), דאם מכר בהמה אף בספק אם נעשה טריפה בבית המוכר או בבית הלוקח מ"מ ההפסד הוא ללוקח, ואפילו אם עדיין לא נתן הלוקח צריך ליתנם לו, דשאני הכא דכל שכר עומד להחמיץ כשמשוהין אותו ואין לנו להעמידו על חזקתו, משא"כ בהמה דאית לה חזקת בריאות (סמ"ע).

³³ עי' שר'ע (ח"מ סי' רל ס"ח): המוכר יין לחבירו ונתנו הלוקח בקנקניו והחמיץ מיד אינו חייב באחריותו ואע"פ שא"ל לתבטל אני צריך לו, ואם ידוע שיינו מחמיץ הרי זה מקח טעות (אם אמר לו למקפה):

ונתנו הלוקח בקנקניו כו' - ואפילו הקנקנים חדשים וטובים, אפילו לא טלטל הלוקח הקנקן על כתיפו כלל, אפילו הכי אמרינן מכר העירוי שעירוהו מקנקן המוכר לקנקן הלוקח הוא שגרם לו להתקלקל (סמ"ע).

שיינו מחמיץ - פירוש, דרכו להחמיץ בשיהוי זמן מועט, כי כן היה בשנים שעברו (סמ"ע).

אם אמר לו למקפה - פירוש, אבל אם לא אמר לו למקפה, יכול המוכר לומר לו לא היה לך לשהותו, והני מילי, היכא דשהה הלוקח טפי ממאי דראוי לשהויי כו', וכמ"ש הרמ"א בסעיף הבא (סמ"ע).

³⁴ עי' שר'ע (ח"מ סי' רד ס"א): הוב"ד לעיל הערה 29.

³⁵ עי' שר'ע (או"ח סי' רד ס"ה): שמרי יין, מברך עליהם בורא פרי הגפן; נתן בהם מים, אם נתן שלשה מדות מים ומצא ארבעה, הוה ליה כיון מזוג ומברך: בורא פרי הגפן, אם מצא פחות, אף על פי שיש בו טעם יין, קיוהא בעלמא הוא ואינו מברך אלא שהכל; והיינו ביינות שלהם שהיו חזקים, אבל יינות שלנו שאינן חזקים כל כך, אפילו רמא תלתא ואתא ארבעה אינו מברך עליו בפה"ג; ונראה שמשערים בשיעור שמוזגים יין שבאותו מקום. הגה: ובלבד שלא יהא היין אחד מששה במים, כי אז ודאי בטל (אגור).

משנה ברורה: שמרי יין - היינו בשלא נתן עליהם מים אלא שתה אותם גופא ומפני שיש בהם לחלוות יין מברך בפה"ג. ואף דשמרים אזוקי מזיק אפשר דמייירי שמצץ רק הלחלוות מהם:

שלשה מדות וכו' - מיירי בשמרים של ענבים שדרכו אותן שנעשה בלי תערובות מים אבל ביין צמוקים שלנו שנשרה מתחלה הצמוקים עם מים א"כ גם בלחלוות יין שיש בהשמרים מעורב מתחלתו הרבה מים וכשנותן עוד מים בודאי נתבטל כח היין שהיה בו תחלה:

ואם מצא פחות וכו' - ודוקא בשמרים ומשום דלחלוות יין שיש בהן אינו חשוב כ"כ אבל יין גופא שיצא מדריכת ענבים אם שפך עליהם מים אפי' יותר משלשה חלקי עד קרוב לששה ג"כ יין גמור הוא וכדלקמ' בה"ה ובעינן רק שיהיה בו טעם יין שראוי לשתיה ע"י מזיגה זו ודרך בני אדם לשתותו במקום יין ע"י מזיגה זו דאל"ה אמרינן דבטלה דעתו אצל כל אדם:

אלא שהכל - ואחריו ברכת בנ"ר:

ובלבד שלא יהא וכו' - דברי הג"ה אין לו ביאור דהמחבר הלא בא להחמיר דביינות שלנו לא סגי שיהיה רק רביעית יין ואפילו אם הדרך באותו מקום לעשות מזיגה גדולה הלא פחות מרביעית יין בודאי לא מהני אפילו ביינות שלהם שהיו חזקים ומהרמ"א משמע דמהני עד קרוב לששה חלקים מים ובאמת דדברי האגור לא קאי על שמרים דבשמרים השיעור כמו שכתב המחבר והוא מיירי ביין ענבים גופא כשמוזגו עם מים דעד קרוב לששה שם יין עליו וכנ"ל:

כי אז וכו' - ואם היין יותר מאחד מששה במים שם יין עליו ובלבד שיהיה בו טעם וריח של יין ודרך בני אדם לשתות יין במזיגה כזו וכנ"ל בסוף סקכ"ט ודע

דדברי הג"ה זו מיירי ג"כ ביין חי שנעשה מתחלה בלי תערובות מים ולכך ראוי שיתוסף עליו אח"כ הרבה מים ויהיה שם יין עליו אבל ביין צמוקים שלנו שנותר מתחלה הצמוקים בהרבה מים אין שייך כלל אח"כ מזיגה כזו ואפילו פחות מזה מתבטל שם יין ע"י ועיין לקמן בסי' רע"ב במ"ב סקט"ז ששם נתבאר היטב דין זה:

ודאי בטל - אפילו יש בו טעם יין ואף דבעלמא ק"ל טעם כעיקר דאורייתא הכא לא חשיב טעם דכקוהא בעלמא דמי. ואם נתערב יין בשאר משקין עיין לעיל בסימן ר"ב ס"א בה"ה ובמ"ב מש"כ שם:

המתמדם³⁶, ונתן מים במדה, ומצא כדי מדתו, פטור, ור' יהודה מחייב. עד כאן לא פליגי אלא בכדי מדתו, אבל ביותר מכדי מדתו לא פליגי. הוא הדין דאפילו ביותר מכדי מדתו פליגי, והאי דקא מיפלגי בכדי מדתו, להודיען כחו דר' יהודה. בעא מיניה רב נחמן בר יצחק מרב חייא בר אבין: שמרים שיש בהן טעם יין, מהו. אמר לו: מי סברת חמרא הוא. קיוהא בעלמא הוא. ת"ר: שמרים של תרומה³⁷, ראשון ושני אסור,

ושלישי מותר. רבי מאיר אומר: אף שלישי בנותן טעם. ושל מעשר³⁸, ראשון אסור, שני מותר. רבי מאיר אומר: אף שני בנותן טעם. ושל הקדש³⁹, שלישי אסור, ורביעי מותר. ר"מ אומר: אף רביעי בנותן טעם. ורמינהי: של הקדש לעולם אסור, ושל מעשר לעולם מותר. קשיא הקדש אהקדש, קשיא מעשר אמעשר. הקדש אהקדש לא קשיא: כאן בקדושת הגוף, כאן בקדושת דמים. מעשר אמעשר נמי לא קשיא: כאן במעשר ודאי, כאן במעשר דמאי. א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצקד: כדרך שאמרו לענין איסורין, כך אמרו לענין הכשירין. הכשירין דמאי. אי דמאי, אכשורי מכשורי, אי דחמרא, אכשורי מכשורי. לא צריכא, שתמדו במי גשמים. וכיון דקא שקיל ורמי להו למנא, אחשבינהו. לא צריכא, שנתמד מאליו. וכיון דקא נגיד קמא קמא, אחשבינהו. אמר רב פפא: בפרה ששונה ראשון ראשון. אמר רב ווטרא בר טוביה אמר רב: אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לניסוך על גבי המזבח. למעוטי מאי. אילמא למעוטי יין מגתו, והא תאני ר' חייא: יין מגתו לא יביא, ואם הביא, כשר. וכיון דאם הביא כשר, אנן אפילו לכתחלה נמי.

³⁶ עי' רמב"ם (מעשר פ"ב ה"ז): שמרי יין שנתן עליהם מים וסננון אם נתן שלשה ומצא ארבעה מוציא מעשר מזה היתר ממקום אחר, ואינו מפריש עליו תרומה שהתורם בתחלה בלבו על הכל כמו שביארנו בתרומה, מצא פחות מארבעה אף על פי שמצא יתר על מדתו ואף על פי שיש בהן טעם יין פטור. דרך אמונה: שנתן עליהן מים וסננון. אבל אם אוכל את השמרים עצמן אף שיש בהן טעם יין אין חייבין במעשר שאינן אוכל כלל:

אם נתן שלשה. כגון ג' לוג מים ויצא ד' לוג הרי יש רביע שיצא מהשמרים ורביע חשיב ולא בטיל במים ואפי' אם לא החמיץ הכל ולא קיבל טעם יין: מזה היתר (נ"א על זה היתר). ר"ל על הרביעי היתר אבל לא על הכל: ממקום אחר. ואם רוצה להוציא מיני' ובי' צריך להפריש על הכל כדי שיהא כאן השיעור מהחייב דק"ל לח בלח יש בילה:

כמו שביארנו בתרומה. בספ"ד מתרומות ואפי' אם לא כיון תנאי ב"ד הוא שהתורמה חלה על הכל אבל מעשרות שניטל מדאורייתא במדה אין יכול להיות על הכל רק על מה שהפריש וכנ"ל בהלכה הקודמת ע"ש ומיירי באופן שכבר הפריש תרומה מתחלה:

פטור. שאין זה נחשב טעם כגמור אלא קיוהא בעלמא ואין אוסר שכל שאין בו טעם יין גמור הטעם נשחת והוי כנותן טעם לפגם ודעת הרמב"ן דמיירי שעושה קודם שנצלה היין ולכן היין המובלע בתוך התמד כבר נתעשר והשמרים עצמן נחשבים פסולת ואין חייבין ונהי דאם עשה מהן יין גמור דהיינו שיצא רביע יותר חייב משום שעומד לכך [שאל"כ הוי פטור לגמרי שכבר נפטור ואין חוזר ומתחייב] אבל אם יצא פחות מזה לזה אינו עומד ואין השמרים מתחייבים בכך שכבר נפטור ואפשר שהוא נחשב זיעה בעלמא עד שיצא יין גמור דהיינו רביע וי"א דאם החמיץ חייב אפי' יצא פחות מרביע ואפי' יצא רק כפי מדתו ורק אם לא החמיץ צריך שיצא רביע יותר ואם החמיץ או שיצא רביע הכל במעשר ולא רק היתר ולכן אין נ"מ אם יעשר ממנו עליו או ממקום אחר ואם לא החמיץ ולא יצא רביע יותר ורוצה לעשרו שחושש שיחמיץ אח"כ יעשר ממנו עליו ולא ממקום אחר שמא לא יחמיץ ונמצא מעשר מן החייב על הפטור ואפי' מיין כמוהו לא יעשר עליו שמא זה יחמיץ וזה לא יחמיץ נמצא מעשר מהפטור על החייב וי"א דכ"ז ביינות שלהם שהיו חזקים אבל ביינות שלנו שהם חלשים לא סגי ברביעי יין אלא צריך שיצא מהן כ"כ הרבה כשיעור שמוזגין באותו מקום. וכדון מים שנתנו על השמרים כך דין מים שנתנו על החרצנים וה"מ כשנעצרו בקורה אבל אם לא נדרכו אלא ברגל אפי' יצא פחות מרביע חייב במעשר שיין הוא ובלבד שיהא בו טעמו של יין וריחו ואם ה' במים ששה פעמים כנגד החרצנים אפי' אם יש בו טעם יין אינו יין וכ"ז בידוע שהחרצנים לא היו הפקר ועי' לקמן פ"ג ה"ב:

³⁷ עי' רמב"ם (תרומות פ"א ה"א): הנצולות והרקבניות של תרומה אסורות ואם העלו אבק מותרות, שמרים של תרומה שנתן עליהם מים הראשון והשני אסור לזרים והשלישי מותר ואם לא נתן עליהם מים אלא מסנן היין מעל השמרים בלבד אף השלישי אסור לזרים.

דרך אמונה: הנצולות. הם השבלים הגרועים והדקים שאין דרך רוב בנ"א לאכלן וי"א שהם שבלים שהתחילו להתייבש ולהתרוקן קצת והוא תחלת רקבון:

והרקבניות. הם שבלים שהרקבו אבל עדיין ראויין לאכילת אדם ע"י הדחק לכן אסורות:

ואם העלו אבק. על גביהן מחמת הרקבון אז אין דרך לאכלן כלל ופקע מהם שם תרומה:

שמרים של תרומה. שקרא שם תרומה על היין עם השמרים והסיר את היין ועתה רוצה לתת מים על השמרים ושיקלוט טעם יין:

של תרומה. ושל טבל דינו כתרומה וכן מעשר"ה הטבול לתרומה, ועי' בסמוך ס"ק קל"ה יש חילוק בין טבל לתרומה:

שנתן עליהם מים. ובלבלן עם המים וסננון במסנת:

הראשון והשני. דהיינו שנתן עליהן מים פעם א' וקלטו טעם יין והסיר את המים ונתן פעם שניה מים על השמרים וקלטו עוד פעם טעם יין:

אסור לזרים. ואף על גב שלא יצאו מים יותר ממה שהכניס וק"ל לקמן פ"ב במעשר ה"ז שאם לא יצא ברביעי יותר אין חייב בתרומה שאני הכא שכבר קרא שם תרומה עליה ולכן כ"ז שיש בו טעם יין החמירו חכמים שיהא אסור לזרים ואפי' אין בהם טעם יין גמור אלא קיוהא בעלמא אסור:

והשלישי מותר. ואף על גב שיש בו עדיין קצת טעם יין מתבטל הטעם ולא חשיב מיהו אם נתן מים שלשה מדות ויצאו ארבעה פשיטא דאסור אפי' פעם העשירי:

מסנן היין מעל השמרים בלבד. דהיינו שמסנן השמרים עצמן במסנת בלא נתינת מים שיוצא מהן משקין ואח"כ חוזר ומסננון וכן כמה פעמים וכן אם נתן עליו יין אחר:

אף השלישי אסור לזרים. וה"ה אפי' עשירי ויותר כ"ז שיש בו טעם יין אבל אם אין בהן טעם יין מותרין וע"ע דיני שמרים לקמן פ"ב במעשר ה"ז:

³⁸ עי' רמב"ם (מעשר שני ונטע רביעי פ"ג ה"ב): כל שמותר לזרים לאוכלו בתרומה כך מותר במע"ש לאוכלו בתורת חולין, שמרים של מע"ש שנתן עליהם מים, ראשון אסור כמעשר ושני מותר כחולין, ושל דמאי אפילו ראשון מותר.

דרך אמונה: כל שמותר לזרים לאכלו בתרומה. היינו כל מה שמנה רבנו בפי"א מתרומות ה"י י"א י"ב י"ג מענין עוקצין וקליפות וגרעינים וסובין וקניבה וניצולות ורקבניות כל האסורין שם אסורין גם במע"ש וכל המותרין שם מותרין גם במע"ש חוץ משמרים שיש חילוק בין תרומה למע"ש כדמסיים רבנו: שמרים של מע"ש. שקרא שם מע"ש על היין עם השמרים והסיר את היין ועתה רוצה לתת מים על השמרים ושיקלוט טעם היין:

של מע"ש. י"א דה"ה של מעשר עני צריך לתת לעניים את הראשון אבל הרבה חולקין ע"ז:

שנתן עליהם מים. ובלבלן עם המים וסננון במסנת:

ראשון אסור כמעשר. דהיינו שנתן עליו מים פעם א' וקלטו טעם היין:

אסור כמעשר. שאסור לאכלו חוץ לירושלים ואסור לטמאים וכל דיני מע"ש עליו:

כמעשר. ואף על גב שלא יצאו מים יותר ממה שהכניס ואפי' אין בהם טעם יין גמור אלא קיוהא בעלמא אסור:

ושני מותר כחולין. דהיינו שאחר שהסירו את המים נתן פעם שני' מים על השמרים וחזרו וקלטו עוד פעם טעם יין מותרין כחולין ואין בהם קדושת מע"ש ואף על גב דגבי תרומה אסור חכמים גם את השניים כנ"ל פ"א מתרומות ה"ב ה"מ בתרומה דחייב זר עלי' מיתה החמירו חכמים אבל במע"ש לא החמירו בזה:

מותר כחולין. ואף על פי שיש בו עדיין קצת טעם יין מתבטל הטעם ולא חשיב ואפי' מצא כדי מדתו שהכניס מיהו אם נתן מים שלשה מדות ויצאו ארבעה פשיטא דאסור וכ"ז בנתן עליהם מים אבל אם לא נתן עליהם מים אלא שמסנן השמרים עצמן במסנת בלא מים ויוצא מהן משקין ואח"כ חוזר ומסננון וכן כמה פעמים [וכן אם נתן עליהן יין אחר] אפי' עד עשירי אסורין כ"ז שיש בהן טעם יין אבל אם אין בהן טעם יין מותרין:

ושל דמאי. דהיינו מע"ש של דמאי כיון דרוב ע"ה מעשרין ואינו אלא מדרבנן לא גזרו כלל על השמרים מיהו נראה דכ"ז בנתן עליהן מים אבל אם לא נתן עליהן מים אסור גם בדמאי וכן אם נתן שלש מדות ויצאו ארבעה. מגורה שפינה ממנה חטים של מע"ש א"צ ללקטן א' א' אלא מכבד כדרכו ונותן לתוכו חולין וכן חבית של שמן מע"ש שנשפכה א"צ לתפח מהכתלים אלא שנשפכה כמו בחולין וכן המערה מכד לכד דיו בג' טיפין בסוף דלא חמירא מתרומה שנתבאר לעיל פ"א מתרומות ה"ד ט"ו:

³⁹ עי' רמב"ם (טומאת אוכלין פ"ג ה"ז): שמרים של תרומה שנתן עליהן מים כבר ביארנו בתרומות שהראשון והשני אסור לזרים ושל הקדש בדק הבית אף השלישי אסור, ושל קדשי מזבח לעולם אסור, ושל מעשר שני הודיא ראשון בלבד אסור, כשם שאמרו לענין איסורין כך אמרו לענין הכשירין, כגון שנתמדו מאלוה ויהיה בהמה שותה ראשון ראשון, שאם היה האדם הוא שמסיר המים הראשונים, אף על פי שמאלוהו נפלו כיון שחשבו והקפיד עליהן מכשירין.

שאמר רבא: סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום⁴⁰.
 ואלא למעוטי מפיה ומשוליה⁴¹, והא תני רבי חייא: מפיה ומשוליה לא
 יביא, ואם הביא, כשר. ואלא למעוטי יין כושי, בורק, היליסטון, של
 מרתף, של צמוקים, והא תניא: בכולן לא יביא, ואם הביא, כשר. ואלא
 למעוטי יין קוסס, מזוג, מגולה, ושל שמרים, ושריחו רע, דתניא: בכולן
 לא יביא, ואם הביא, פסול⁴². למעוטי מאי. אי למעוטי קוסס, פלוגתא דר'
 יוחנן ור' יהושע בן לוי היא. אי למעוטי מזוג, עלויי עלייה, שאמר רבי
 יוסי ברבי חנינא: מודים חכמים לר"א בכוס של ברכה, שאין מברכין עליו
 עד שיתן לתוכו מים. אי למעוטי מגולה, סכנה היא⁴³. אי למעוטי של
 שמרים, איך מדובר. אי דרמא תלתא ואתא ארבעה, חמרא מעליא הוא⁴⁴.
 אי דרמא תלתא ואתא תלתא ופלגא, פלוגתא דרבנן ואחרים היא. אלא
 למעוטי שריחו רע. ואיבעית אימא: לעולם למעוטי מגולה, ואף על גב
 דעבר' במסננת, כר' נחמיה אפילו הכי הקריבהו נא לפחתך הירצץ או
 הישא פניך. בעא מיניה רב כהנא חמוה דרב משרשיא מרבא: חמר
 חוריקין, מהו. אמר לו: אל תרא יין כי יתאדם⁴⁵.
 קנקנים בשרון וכו'. תאנא: פיטסות נאות ומגופרות⁴⁶.
 מתני'. המוכר יין לחבירו והחמיץ⁴⁷, אינו חייב באחריותו, ואם ידוע
 שיינו מחמיץ, הרי זה מקח טעות. ואם אמר לו יין

⁴⁰ עי' שר'ע (אר"ח סי' ערב ס"ב): הוב"ד לעיל הערה ג.

⁴¹ עי' שר'ע (אר"ח סי' ערב ס"ג): הוב"ד לעיל הערה 31.

⁴² עי' שר'ע (אר"ח סי' ערב ס"ה): יין חי אפי' אם הוא חזק דדרי (פי' שראוי
 למזוג) על חד תלת מיא, מקדשים עליו; ומ"מ יותר טוב למזוג ובלבד שיהא
 מזוג כראוי. הגה: ויינות שלנו יותר טובים הם בלא מזיגה (טור).

משנה ברורה: יותר טוב למזוג - היינו [כא] שהוא מצוה מן המובחר:
 (יד) כראוי - היינו שלא יחלישנו יותר מדאי. והמברכין על היין שאין בו אלא
 מתיקות בעלמא וטעמו כמים מברכים לבטלה ואינם יוצאין ידי קידוש [ח"א]
 ועיין מה שכתבנו לקמיה:

⁴³ עי' שר'ע (אר"ח סי' ערב ס"א): הוב"ד לעיל הערה א.

⁴⁴ עי' שר'ע (אר"ח סי' ערב ס"ז): שמרי יין או חרצנים שנתן עליהם מים, אם
 ראוי לברך עליהם בפה"ג מקדשין עליו. (וע"ל סי' ר"ד סעיף ה').
 משנה ברורה: וע"ל סימן ר"ד - דשם מבואר איזה שמרי יין וחרצנים שמברכין
 עליהן:

עי' שר'ע (אר"ח סי' רד ס"ה): הוב"ד לעיל הערה 35.

⁴⁵ עי' שר'ע (אר"ח סי' ערב ס"ד): מקדשין על יין לבן, והרמב"ן פוסלו לקידוש
 אפי' בדיעבד, אבל מבדילין עליו, ומנהג העולם כסברא ראשונה.
 משנה ברורה: על יין לבן וכו' - ולכ"ע מצוה לכתחלה [טז] לחזור אחר יין
 אדום אלא דאם אין לו אדום [יז] או שאינו משובח ס"ל לדעה זו דמותר
 לכתחלה לקדש על לבן:

(יא) אבל מבדילין עליו - אם [יח] הוא חמר מדינה שם שהכל שותין אותו
 והטעם דלא גרע משכר דק"ל לקמן בסימן רצ"ו ס"ב דמבדילין עליו אם הוא
 חמר מדינה [יט] וה"ה דמטעם זה מותר לקדש עליו בשחרית לכ"ע לפי מה
 שכתבו האחרונים לקמן בס"ט דבשחרית נוהגין להקל לקדש על כל משקה
 שהוא חמר מדינה:

(יב) כסברא ראשונה - ובא"ר משמע דביין שהוא לבן יותר מדאי נכון לחוש
 לדעת הרמב"ן שלא לקדש עליו אלא בשעת הדחק [כ] שאין לו אדום:

⁴⁶ עי' רמב"ם (מכירה פ"ח ה"ד): המוכר קנקנים בשרון במקום שאין מנהג
 מקבל לכל מאה עשרה פיטסות, והוא שיהיו נאות ועשויות בגפרית.

⁴⁷ עי' שר'ע (חור"מ סי' רל ס"ה): הוב"ד לעיל הערה 33.

מבושם אני מוכר לך⁴⁸, חייב להעמיד לו עד העצרת וישן, משל אשתקד, ומיושן, משל ג' שנים.

גמ'. אמר ר' יוסי בר' חנינא: לא שנו אלא בקנקנים דלוקח, אבל בקנקנים דמוכר⁴⁹, אמר לו: הא חמור והא קנקן. וכי קנקין דמוכר מאי הוי. לימא ליה: לא איבעי לך לשהויי. לא צריכא, שאמר לו למקפה. ומאי דוחקיה דר' יוסי בר' חנינא לאוקמא למתניתין בקנקין דלוקח ושומר לו למקפה. לוקמא בקנקין דמוכר ודלא אמר לו למקפה. אמר רבא: מתניתין קשייתיה, דקתני: אם ידוע שיינו מחמיץ, הרי זה מקח טעות, למא. לימא ליה: לא איבעי לך לשהויי. אלא לאו שמע מינה שאמר לו למקפה, שמע מינה. ופליגא דרב חייא בר יוסף, שאמר רב חייא בר יוסף: חמרא, מזלא דמריה גרים, שנא' ואף כי היין בוגד גבר יהיר וגו'. אמר רב מרי: מי דיהיר⁴⁹, אפילו אאינשי ביתיה לא מיקבל, שנא' גבר יהיר ולא ינוה, מאי ולא ינוה. בנוה שלו. א"ר יהודה אמר רב: כל המתגאה בטלית של ת"ח ואינו ת"ח, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא⁵⁰, כתיב הכא ולא ינוה, וכתיב התם אל נזה קדשך. אמר רבא: מי דובין לו חביתא דחמרא לחנואה אדעתא לסבוייה⁵¹, ותקיף אפלגא או אתילתא, דינא הוא דמקבל לה מיניה. ולא אמרן אלא דלא שני בברזא, אבל שני בברזא לא. ואמר ולא אמרן אלא דלא מטא יומא דשוקא, אבל מטא יומא דשוקא לא. ואמר רבא: מי דקביל חמרא אדעתא דממטי לו לפרוותא דוול שפט⁵², ואדמטי

⁴⁸ עי' ש"ע (ח"מ סי' רל ס"י): האומר לחבירו יין מבושל או מבושם אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד העצרת אם הוא בקנקין של מוכר, א"ל יין ישן אני מוכר לך נותן לו משל שנה שעברה, מיושן משל שלשה שנים וצריך שיעמוד ולא יחמיץ עד החג, ובמקום שיש מנהג ידוע הכל כמנהג המדינה. הנה: שכן אין דינו כיון וכל שהחמיר תוך שלשה לקנייתו הרי זה ברשות מוכר לאחר שלשה ברשות לוקח ואם נתנו הלוקח לקנקינו הרי זה מיד ברשות לוקח. ראובן תובע לשמעון מכרת לי יין בחזקת יין טוב ושמעון אומר מה שטעמת אתה נוטל הדין עם המוכר ואם אומר שאח"כ ערב זה כופר ישבע ויפטר.

עד העצרת - דמשם ואילך מתרבה החמימות ודרך היין להתקלקל (סמ"ע). של מוכר - ועיקר כמחבר (ש"ך).

משל ג' שנים - פירוש, מיין התגדל לפני שתי שנים ושנה זו שעומדים בה היא השלישית, שהרי עתה חזר וגדל היין שלישי בכרם (סמ"ע). ולא יחמיץ עד החג - הוא זמן בציר של שנה שלישית (סמ"ע). שכן אין דינו כדיו היין כו' - עי' לעיל ס"ז וס"ק וס"ק (סמ"ע).

מה שטעמת אתה נוטל - פירוש, ואפילו מודה לו שערב, אלא אומר לפני קנייתך שטעמתה וקנייתו ממני, הדין עם המוכר, דמסתמא טעמו קודם קנייה, אבל אי טוען עליו אמת שטעמתיה ואחר כך ערבתה, בזה צריך לישבע ונפטר (סמ"ע).

⁴⁹ פ' כי המתייהר הוא מבדיל עצמו מבני אדם ובגאותו אפילו מאנשי ביתו הוא נבדל לעצמו וזה ענין גס רוח שהוא מסלק עצמו ולפיכך אינו מקובל על אנשי ביתו גם כן (מהר"ל).

⁵⁰ פ' כאשר עושה עצמו ת"ח ואינו ת"ח אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא כי כמדתי יושלם שרצה לכנסו במחיצתו ת"ח שהם קרובים אל השכינה על כן לא יכנס במחיצה של ת"ח כלל וידוע כי מחיצות הקדוש ברוך הוא המדרגה הנבדלת השכלית וזאת היא מחיצתו של הקדוש ברוך הוא וכל אדם שאינו ת"ח יש לו דבר ששייך אל המחיצה הזאת שהוא דבק בת"ח שהוא כאלו דבק בשכינה או שאר דבר שראוי למחיצות הקדוש ברוך הוא ולפיכך מכניסין אותו במחיצה של הקדוש ברוך הוא אם ישאר במדרגתו אשר שייך לו אבל זה עושה עצמו ת"ח הוא מסלק עצמו ממדרגתו שיש לו כי רוצה להיות ת"ח עצמו והרי בזה אין לו במה לכנסו למחיצתו של הקדוש ברוך הוא (מהר"ל).

⁵¹ עי' ש"ע (ח"מ סי' רל ס"ח): המוכר חבית של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט החמיצה במחציתה או בשלישיתה חוזרת למוכר, ואם שינה הלוקח הנקב שלה או שהגיע יום השוק ושהה ולא מכר הרי היא ברשות הלוקח:

⁵² עי' ש"ע (ח"מ סי' רל ס"ט): וכן המקבל חבית של יין מחבירו כדי להוליכה למקום פלוני למכרה שם וקודם שהגיע שם הוול היין או החמיצה הרי זה ברשות מוכר מפני שהחבית והיין שלו:

וכן המקבל חבית יין כו' - כמו שבמוכר לחבירו כדי למכרה מעט מעט הוא באחריות המוכר, כן נמי בהמקבל חבית מחבירו כדי למכרה במקום פלוני, כיון שידע שישנה הוול ביני ביני, הוא ברשות הנותן. מיהו אינו דומה לגמרי, דברישא מיירי אפילו במוכר לחבירו, ובדין זה כתב המקבל מחבירו, ודוקא בכה"ג דמקבל מחבירו, אחריות זול וחומץ הוא על המוכר, אבל אם לקחה ממנו לגמרי, אף על גב דאמר דקנהו אדעתא דהכי להוליכה לאותו מקום ששם היין ביוקר והוול, אפ"ה הלוקח אינו יכול לחזור ואחריות הזול עליו, וי"ח וס"ל דגם בכה"ג יכול לחזור, ויש שחילקו וכתבו דהיינו דוקא כשעדיין לא נתן המעות ואמר שלא יתנם עד שיוילך היין שם כו' (סמ"ע). עי' לעיל (רמ"א סי' קעו ס"מ) [מי שמקבל מחבירו סחורה להוליכה למקום אחר ולחלק בריח, ובתוך זמן (קודם) שמוליכה זל הסחורה בכאן, מחשב הסחורה לפי מה ששורה

התם זל, דינא הוא דמקבל ליה. איבעיא להו: הוה חלא, מאי. אמר לו רב הלל לרב אשי, כי הואן בי רב כהנא אמר לך: חלא לא, ודלא כר' יוסי בר' חנינא. ואיכא שאמרי: אפילו חלא נמי מקבל, כמאן. כר' יוסי בר' חנינא. ישן, משל אשתקד כו'.

בשעה שמוליכה, ולא בשעה שקבלה דאם הוול אחר שהתחיל להוליכה חל על שניהם, וכן היוקר כשנתייקר קודם שהתחיל להוליך הוא לנותן, ואחר שהתחיל הוא לשניהם. והטעם, דקודם שהולך אין להמקבל שייכות ביה שעדיין לא טרח כלל, וקמ"ל דלענין זול יכול המקבל לומר לנותן כיון שהיוקר ברשותך אף הוול ברשותך. ובסימן זה תפס שקודם שהגיע לשם הוול, דמשמע אפילו כבר התחיל לנסוע, אבל כשנעשה איזה ענין בעולם שמחמת זה הוול היין בכל העולם, בזה חל ההיזק על הנותן מטעם אחר, דכל שנעשה בעולם איזה דבר שמחמת זה הוול היין בכל המקומות שבמדינה זו, דדמי למכת מדינה, אין לך אומדנא גדולה מזו דאדעתא דהכי לא קנה, והכא ליכא פסידא למוכר דיון יחיה ויין שקיל, ואפילו היה בביתו היה ג"כ הוול, וגם אירע האומדנא בעת שלא היה המקבל עיסקא ראוי ליהנות בהנאה שלו שקיבל עבורו למחצית שכר והפסד, דהא היה אסור למוכרו קודם, ודאי דאמרינן האומדנא וההפסד חל על הנותן לבד, ועל זה כתבו דבמכירה ממש, כיון שהלוקח היה יכול למוכרו תיכף והיה ראוי הלוקח ליהנות ממנו, שוב לא אמרינן האומדנא, אבל בודאי אפילו במקבל, אם לא הוול רק במקום א', אפילו א' אמרינן דגם בזה שייך אומדנא, מכל מקום חל אחריות הוול גם על המקבל משום הפסדא שהתנו ביניהם שיהיה ההפסד והריח במקום ההוא, ולפ"ז מיירי המחבר כאן בהוול בכל המקומות, וכתבו המחבר והרמ"א כאן ובסימן קע"ו שני הדינים האלו, אף דכל דין הוא מכח פירוש אחר באותו גמ'. פעם אחת בשעת מלחמה המלך קנה פשתן ד' א' פעמים ממחירו הרגיל עבור המלך. והמלך עשה חוזה עם הרבה אנשים, והלך ראובן ועשה עם שמעון ג"כ חוזה על סך רב מפשתן, והראה לשמעון חוזה מהמלך, ואח"כ הפסיד המלך המלחמה, ולא רצה ליקח הפשתן מראובן כפי החוזה שעשה ונגמר המלחמה, והוול הפשתן, ועכשיו תובע שמעון מראובן שיקח הפשתן ממנו וליתן לו מעות כפי קנין המועיל שעשה עמו, ונתן לו שטר שנכתב בו כל מי שמוציא יכול לגבות בו. ראובן פטור, דבכה"ג כ"ע מודים שלא היה ראוי למוכרו רק למלך וכשהוול בכל המקומות, פטור מלשלם, שנתברר למפרע דבשעת קנין לא היה המלך רוצה שוב לקיים הקנין, ולכל העולם אפילו החצי אינו שוה, הוי כנתברר האונאה למפרע, ולא שייך בזה כדי שיראה כיון שנאנס, שבכל יום הלך לפני שרי המלוכה ולא רצו לקבל ממנו ודחו אותו מיום אל יום. ולענין אונסים נראה, דבאונס שאירע קודם שהולך, ודאי על הנותן, כיון דהיוקר ג"כ שייך לו כ"ל (ס"ק קעו ס"מ), ואין כל ההנאה שלו, ובגניבה ואבידה חייב משום שומר שכן, כיון דאפשר להרויח במקום זול. ובאונס שאירע אחר שהתחיל להוליכה ולא הוול בכל המקומות ודאי דחייב, דדמי למקבל כלים לשגרן לבית חמיו דחייב באונסין משום דהוי כשואל וכלוקח כמבואר לעיל (ס"ק קפו ס"א), אף דשם על כרחך אין החיוב מטעם שיכול למכרה ג"כ לאחר, דהא פטור בחזרה, ומ"מ חייב בהוליכה משום דהוי כל ההנאה שלו, וא"כ הכי נמי כיון שאם יומכר בזול במקום א' יהיה הריח של החצי הכל שלו, משו"ה חייב ג"כ באונסים של החצי. ואפילו אם נתברר ג"כ אחר כך שהוול בכל העולם, שנתבטל המקח למפרע, מ"מ כיון שהרשות ביד המקבל להחזיק חצי המקח שלו בע"כ של הנותן ולשלם שוויי שהוא שוה בשעת הולכה, הוי כל הנאה שלו, כמו ב"לשגרן לבית חמיו", דשם ג"כ נראה דאפילו אם אחר שנאנס קנה כלי אחר כיצא בו ממש ושיגרן לבית חמיו ולא רצה לקבלו, שנתברר ג"כ שהמקח בטל למפרע, אפ"ה חייב באונסין, דכיון שאם היו רוצים לקבלו ממנו, לא היה המוכר יכול לחזור, חשוב כשואל שכל הנאה שלו, וה"נ דכוותיה. אבל אם נאנס אחר שנתוודע שהוול בכל המקומות, פטור, דהוי כגילוי דעת, כמו בלשגרן לבית חמיו אחר שלא רצה לקבלו, וה"נ ודאי דאינו רוצה שוב בהמקח, משא"כ בגניבה ואבידה חייב, הואיל ונהנה מהנה, כמו בחזרה דלשגרן. ולכן ברישא לענין חיוב המקבל רק גניבה ואבידה כיון דחייב תמיד, וכן בפטור המקבל לא כתב רק הוול והחמיץ, דפטור לעולם בהחמיץ אפילו לא הוול, משא"כ לענין אונסין הוא דין אמצעי, דקודם שהוול חייב ואחר שהוול פטור, ולכן לא כלל אונסין לא ברישא ולא בסיפא, והמחבר השמיט לגמרי, כיון דדמי לגמרי להא דלשגרן שכתבו בסימן קפ"ו, ועין דגניבה ואבידה כתב כיון שחייב בזה תיכף כשקיבלו, אף שאינו ברשותו לענין יוקר עד שעת הולכה כמבואר לעיל בסימן קע"ו. והא שכתב דגניבה ואבידה הוא על שניהם (נתה"מ).

וקודם שהגיע שם הוול כו' - כבר כתבתי (ס"ק) דהאי דינא בהמקבל יין בעיסקא ע"מ להוליכה למקום פלוני, האחריות דגניבה ואבידה הוא על שניהם, אבל אם הוול או החמיץ קודם שהגיע שם, האחריות על המוכר, כיון דאי בעי למכרה כאן היה הנותן מוחה בידו לאמר הוליכה לאותו מקום שהתנו בינינו כי שם תמכרנו ביותר ויקר, משו"ה קיימא באחריות הנותן לענין זה (סמ"ע).

תאנא: ומיישן והולך עד החג⁵³.
מתני'. המוכר מקום לחבירו⁵⁴, וכן המקבל מקום מחבירו לעשות לו בית חתנות לבנו ובית אלמנות לבתו, בונה ארבע אמות על שש, דברי ר' עקיבא. רבי ישמעאל אומר: רפת בקר היא זו. הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש, בית קטן, שש על ח', גדול, ח' על עשר, טרקלין, י' על י'. רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו. ראייה לדבר, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כבנין ההיכל:

גמ'. למה לי למיתנא בית חתנות לבנו ובית אלמנות לבתו. ליתני בית חתנות לבנו ולבתו ובית אלמנות לבנו ולבתו. מלתא אגב אורחיה קמ"ל, דלא דרכא דחתנא למידר בי חמוה⁵⁵. כדכתיב בספר בן סירא: הכל שקלתי בכף מאזנים ולא מצאתי קל מסובין, וקל מסובין, חתן הדר בבית חמיו, וקל מחתן, אורח מכניס אורח, וקל מאורח, משיב דבר בטרם ישמע, שנאמר: משיב דבר בטרם ישמע אולת היא לו וכלמה.

ר' ישמעאל אומר: רפת בקר היא זו. הרוצה לעשות כו'. רפת בקר מאן קתני לה. איכא שאמר: ר' ישמעאל קתני לה. ואיכא שאמר: ר' ע קתני לה. איכא שאמר ר' ע קתני לה, וה"ק: אף על פי שרפת בקר היא, פעמים שאדם עושה דירתו כרפת בקר. ואיכא שאמר ר' ישמעאל קתני לה, וה"ק: שהרוצה לעשות רפת בקר, עושה ארבע אמות על שש. טרקלין י' על י'. מאי טרקלין. קובתא בי וורדי. תאני: וקנתיר, שתים עשרה על י"ב. מאי קנתיר. תרבץ אפדני.

רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו. ראייה לדבר, רשב"ג אומר: כבנין ההיכל. ראייה לדבר מאן קתני לה. איכא שאמר: רשב"ג קתני לה, והכי קאמר: ראייה לדבר מנין. אמר רשב"ג: הכל כבנין היכל. ואיכא שאמר: ת"ק קתני לה, ורשב"ג אתמוהי קא מתמה, והכי קאמר לו [לת"ק]: ראייה מנין. מבנין היכל, אטו כולי עלמא כבנין היכל עבדי. תניא, אחרים אומרים: רומו כקורותיו. ולימא: רומו כרחבו. איבעית אימא: ביתא מעילאי רווח, ואיבעית אימא: משום דאיכא בי כווי. רבי חנינא נפק לקרייתא, רמו לו קראי אהדדי. כתיב: והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלושים אמה קומתו, וכתב: ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רחב ועשרים אמה קומתו. אמר להו: כי קא חשיב, משפת כרובים ולמעלה. מאי קמ"ל.

⁵³ עי' שו"ע (ח"מ סי' רל ס"ז): הוב"ד לעיל הערה 48.

⁵⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' ריד ס"ג): המוכר מקום לחבירו לעשות בית או רפת בקר, וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות לבנו או בית אלמנות לבתו, או שקיבל עליו לעשותו, עושה לו ד' אמות על ו', מכר לו בית גדול עושה ח' על י', מכר לו מקום טרקלין עושה י' על י', תרבץ פירוש: חצר גדול שעושים השרים בצד אפדני שלהם, ותרבץ ע"ש שמריצין אותו במים להשכיב העפר של חצר י"ב על י"ב מלבד עובי המחיצות, ורום כל בית ובית כחצי ארכו וחצי רחבו. המוכר מקום לחבירו כו' וכן המקבל מחבירו לעשות כו' – היה יותר מדויק לכתוב: המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית סתם או רפת בקר או בית חתנות לבנו או בית אלמנות לבתו, או המקבל עליו לעשותם, עושה אותם ד' על ו' כו'. והרמ"א שהוסיף וכתב, "או שקיבל עליו לעשותו", נראה דפירש דברי המחבר שכתב "המקבל מחבירו", דר"ל מקבל דמים מחבירו דמי מחיר בנינים הללו לעשות לו, והוסיף וכתב "או שקיבל עליו לעשות כן לחבירו בחינם", אבל אם אומר "בית אני מוכר לך", יכול ליתן לו בית ד' על ד' (סמ"ע).

בית חתנות לבנו כו' - בימיהן היה האב משיא לבנו בביתו, והיה דר עם אשתו אצלו, ובונה לו בשעת נישואין חדר אחד בצד ביתו, שידור שמה בנו עם אשתו. ובית אלמנות לבתו, היינו כשנתארמלה וחזרה מבית חמיה לאביה, דקודם שנתארמלה, היתה דרה אצל בעלה כמ"ש, דדרכן היה דהבנים היו רגילין לדור עם נשותיהן אצל אביהן, ואז כשחזרה לאביה באלמנותה בונה לה חדר לדור בו (סמ"ע).

או שקיבל עליו לעשותו - הג"ה זו מקומה בתחילת הסעיף אחר מ"ש המחבר "המוכר מקום לחבירו", וע"ז הגיה רמ"א "או שקיבל עליו לעשותו". ור"ל דל"ת דדוקא בבית חתנות כתב המחבר המקבל מחבירו לעשות, אבל לא ברישא, קמ"ל דהכל אחד (ט"ז).

טרקלין - עשוי למושב שרים ולא לתשמישן, על כן צריך שיהיה מרובע (סמ"ע).

תרביץ - חצר גדול שעושים השרים בתוך אפדני [בית] שלו, ועל שם שמריצין אותו תמיד במים להשכיב את העפר נקרא "תרביץ" (סמ"ע).
כחצי ארכו וחצי רחבו - כגון בבית סתם או רפת הנ"ל דשיעורו ד' על ו' רומו ה', דזהו חצי ארכו דהיינו ג' וחצי רחבו דהיינו ב', ורומו דבית גדול ט', ושל טרקלין י', ושל אפדני י"ב (סמ"ע).

⁵⁵ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"ו): ואכסנאי אסור בתשמיש המטה עד שיחזור ל לביתו וכן אסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו שזו עזות פנים היא, ולא יכנס עמו למרחץ. +/השגת הראב"ד/ שידור בבית חמיו וכו'. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ אם ייחד לו בית למשכב מותר וכן אכסנאי ובלבד שיישן בטלית של עצמו עכ"ל. +

הא קא משמע לן: למטה כלמעלה, מה למעלה אין משמש כלום, אף למטה אין משמש כלום. מסייע לו לר' לוי, שאמר ר' לוי, ואיתימא רבי יוחנן, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו: מקום ארון וכרובים אינו מן המדה⁵⁶. תנאי נמי הכי: ארון שעשה משה, יש לו ריח עשר אמות לכל רוח ורוח. אמר רבנאי אמר שמואל: כרובים בנס הן עומדין, שנאמר: וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות כנף הכרוב השנית עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו, גופיהו היכא הוה קיימי. אלא שמע מינה: בנס הן עומדין. מתקיף לה אביי: ודלמא בולטין כתרנגולין הוה קיימי. מתקיף לה רבא: ודלמא זה שלא כנגד זה הוה קיימי. מתקיף לה רב אחא בר יעקב: ודלמא באלכסונא הוה קיימי. מתקיף לה רב פפא: ודלמא מיכף הוה יהושע: ודלמא ביתא מעילאי רוח. מתקיף לה רב פפא: ודלמא מיכף הוה

כייפי ידיהו. מתקיף לה רב אשי: ודלמא שלחופי הוה משלחפי⁵⁷. כיצד הן עומדין. רבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר: פניהם איש אל אחיו, וחד אמר: פניהם לבית. ולמ"ד פניהם איש אל אחיו, הא כתיב: ופניהם לבית. לא קשיא: כאן בזמן שישאל עושיין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום⁵⁸. ולמ"ד ופניהם לבית, הא כתיב: ופניהם איש אל אחיו. דמצדדי אצדודי. דתנאי, אונקלוס הגר אמר: כרובים מעשה צעצועים הן, ומצודדים פניהם כתלמיד הנפטר מרבו. מתני'. מי שיש לו בור לפניו מביתו של חבירו⁵⁹, נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין, ואינו מכניס בהמתו ומשקה מבורו, אלא ממלא ומשקה מבחוץ, וזה עושה לו פותחת וזה עושה לו פותחת. גמ'. פותחת להיכא. אמר ר' יוחנן: שניהם לבור. בשלמא בעל הבור בעי לאשתמורי מיא דבוריה, אלא בעל הבית למה ליה. א"ר אלעזר:

⁵⁷ נראה פירושו כי הכנפים לא היו בשווים אלא האחד משוך למעלה והשני משוך למטה וזה נקרא משלפוחי שלחופי ידהו כן יראה ופי' נכון הוא (מהר"ל). ⁵⁸ (אין פירושו בזמן שהיו עושים רצונו של מקום היו פניהם איש אל אחיו ובזמן שאין עושים רצונו של מקום היו פניהם אל הבית רק כי הכרובים שהיו עומדים זה כנגד זה ופניהם איש אל אחיו ר"ל כי יש להם שני פנים כי יש לאמר שכל אחד מבית לתוך הבית ואינו מבית אל אחיו שכנגדו שאע"ג שהכרוב זה עומד כנגד זה מ"מ ר"ל כי אין הכוונה להביט זה אל זה רק כי זה מבית לתוך הבית וזה מבית לתוך הבית כי לפעמים אחד רוצה להביט אל מקום אחד וחבירו כנגדו עומד ואין מכיוון להביט לחבירו ולפעמים הוא מכיוון להביט את חבירו שהוא עומד כנגדו ואילו היה פני הכרובים דביקים זה לזה לגמרי מבלי הפרד בענין זה אין לומר שכל אחד מבית לתוך הבית שהרי אינו תוך הבית רק אלפני חבירו ואם לא היה פניהם זה כנגד זה בודאי בתמונה זאת אי אפשר לומר כי פניהם זה כנגד זה אבל צורת הכרובים שהיו עומדים זה כנגד זה ויש רוחק ביניהם והתמונה זאת נוכל לומר כי פניהם איש אל אחיו וגם נוכל לומר כי פניהם תוך הבית ור"ש לא קשיא כי כאשר עושים רצונו של מקום פניהם איש אל אחיו ואם אין עושים רצונו של מקום פניהם תוך הבית. וזה שאמר לא קשיא כי כאשר עושים רצונו של מקום פניהם איש אל אחיו ואם אין עושים רצונו של מקום פניהם תוך הבית כלומר לכך היו כרובים בתאר כך שאם עושים ישראל רצון הש"י יהיה נאמר כי פניהם איש אל אחיו ואם לא יעשו רצון הש"י יהיה נאמר פניהם תוך הבית.

ודע כי עיקר מחלוקת כי שני הכרובים היו בתאר עלה ועלול כי לכך היו הכרובים אפי גדולים ואפי זוטרא כי הקטן הוא העלול והעלה עם העלול יש בזה שתי בחינות הבחינה האחת מצד הצדוף כי העלה והעלול מצטרפים ביחד כמו שתראה האב והבן שהם מצטרפים ויש להם חבור ביחד ובצד מה הם מחולקים כי העלה מחולק מן העלול ולפיכך למ"ד פניהם איש אל אחיו סובר שהעלה מצטרף אל העלול לגמרי ולפיכך פניהם איש אל אחיו רק בזמן שאין עושים רצונו של מקום אז העלה פונה אל העלול ולמ"ד פניהם תוך הבית עיקר (הקרובים) הכרובים מצד כי זה עלה וזה עלול ואין להם חבור ביחד להיותם משותפים ביחד כי זה עלה וזה עלול ולכן עיקר שלהם פניהם אל תוך הבית רק מה שהיה פניהם איש אל אחיו שאם לא כן לא היה מורה שיש כאן חבור וצירוף ביחד ולפיכך היו פניהם איש אל אחיו דהיינו צדוד מה כתלמיד הנפטר מן רבו שמצדד את פניו ואין הופך את פניו ממנו בפעם אחד שאם כן היה מורה לאין לו שום צירוף כלל אל רבו רק מצדד את פניו דהיינו סלוק ואינו סלוק גמור כך החבור העלול עם העלה שיש כאן סלוק כי זה עלה וזה עלול אבל אין חלוק גמור ויש להבין זה (מהר"ל).

⁵⁹ ע"י שרע (ח"מ סי' קסט ס"א): מי שיש לו בור לפניו מביתו של חבירו, ויש לו דרך עליו, אין לו רשות ליכנס שם אלא ביום, בשעה שדרך בני אדם ליכנס. (ודוקא בור, אבל חדר, נכנס שם בין ביום בין בלילה). ואין לו רשות להכניס בהמותיו שם, אלא ממלא ומוציא לחוץ. וכל אחד מהם עושה מפתח לבור, שלא יכנס שום אחד מהם אלא מדעת חבירו. מי שיש לו בור - עם מים מכונסים או מים חיים, שקנאוהו מבעל הבית בסתם, או שנפלה בחלקו שם והותנה ביניהם בשעת חלוקה שיהיה לו דרך בבית חבירו (סמ"ע). אלא ביום - דמסתמא לא נתרצה לו לקום בלילה ממיטתו ולפתוח לו (סמ"ע).

ודוקא בור כו' - ומ"מ כל א' צריך מפתח לחדר (ש"ך).

וכל אחד עושה מפתח כו' - פירוש מסגרת, וסוגר בו הדלת של הבור, דבעל הבור עושה המסגרת כדי שלא ישאבו ממנו מי שירצה בלי רשותו, ובעל הבית עושה מסגרת משום חשד אשתו, ור"ל אם יכנס שם אימת שירצה יזנה עם אשתו, ולא יהיה נתפס כנגב על הכניסה כי יתנצל לומר לשאוב מים נכנסתי, משא"כ עתה שיעד בעל הבור שלא יוכל לשאוב בלי מפתח דבעל הבית שיפתח בו מסגרתו, ואם יכנס בשאר העתים יהיה נתפס כנגב ויורגש ערמתו, ואף אם לא יזנה עמה מ"מ העולם יחשדוהו בכך, אבל משום חשד גניבת כליו מביתו לא היה צריך לעשות מסגרת, דהא אשתו דבעל הבית היא שם תמיד ומשמרתו (סמ"ע).

⁵⁶ דבר זה מבואר מה שמקום ארון אינו מן המדה מפני שאין משתתף ואין מצורף הארון שבו התורה השכלית לא שאר הבית כי הארון הוא נבדל מכל הבית במדרגתו ובקדושתו וכל דבר שהוא נבדל מן הגשמי אין ראוי שיהיה לו רוחק כלל ואם יהיה לו מדה יהיה הארון בכלל שאר כלי הבית המקדש שהיו בעלי מדה ואין הדבר כך בארון כי מפני שהוא נבדל לגמרי אין ראוי שיהיה בכלל ומשותף כלל עם שאר בה"מ וזהו הטעם עצמו אשר אמר אחר כך ג"כ כי הכרובים בנס היו עומדים כי גם הכרובים ראוי שיהיה להם המדרגה הנבדלת לגמרי ואינם משותפים כלל עם שאר כלי הבית ודומים הכרובים והארון לשכל האדם אשר אין השכל אשר הוא נבדל מן הגוף מוטבע בגוף שאם היה מוטבע בגוף היה לו בודאי רוחק הוא הגוף אבל השכל שהוא נבדל אשר אין לו רוחק כלל ומפני כך אינו נכנס ברוחק ואינו משותף עם שאר הגוף וכך היה דבר זה כי הארון שבו התורה השכלית והכרובים שהש"י נקרא יושב הכרובים לא היו מקבלים שום רוחק מן הקדוש ברוך הוא. והבן לשון בנס כלומר כמו שהם בעצמם נבדלים מכל ענין גשמיית ולכן היו עומדים בנס כי הנס הוא מסולק מן הגשמיית אשר נוהג בו בעולם הזה. ויש לך לדעת כי הארון ראוי לו מקום האמצעי דוקא כי האמצעי הוא מיוחד אל דבר הנבדל ודבר זה בארנו בכמה מקומות כי האמצעי הוא נבדל מן הרחקים שהרי אין לו רוחק לשום צד ודבר שאין לו רוחק הוא נבדל ומעתה ראוי אל הארון הנקודה האמצעית כמו ששינוי בברייתא כי היה עשר אמות לכל רוח מן הארון כי הארון הוא נבדל מן הגשמי לגמרי וזה שמתחייב ג"כ שאין מקום, הארון מן המדה שאם לא היה עומד בנס לא היה הארון עומד באמצע כלל אבל היה יוצא חוץ מן האמצע לכל צד כי אין באמצע רק הנקודה האמצעית לכך הארון כלו בנס היה עומד ולא היה מחזיק שום רוחק ונשאר עשרה אמות לכל רוח ובזה היה כל הארון באמצע כמו שראוי לדבר הנבדל (מהר"ל).

באמר ר' ביארתו במ"א באריכות והראתי פנים להבין דברי חז"ל בפשטות דבריהם היאך הם בנויים על דרכי החכמה, שהדבר כפשטו שמקום התורה שם השכינה שר' והוא למעלה מן המקום ומן הזמן וכל דבר רוחני אינו תופס במקום ולא בזמן, והארכתי בזה הרבה לבאר כמה מאמרי חז"ל הסתומים. ויש עוד במאמר הזה סוד נסתר ונורא הוא מ"ש רבינו בפ' לפ' תריומה ברזא דמשכנא. ותוכן דבריו שם כי ק"ק הוא היכל הז' ק"ק ומקום הארון הוא יסוד דנוק' שבו מבטלת הזרע והם הלוחות בה' צינורות ימין ושמאל מל' ומל"ת, וב' הכרובים הם ב' רביין דקביעין תחתיהם ובה' סוד מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, ומקום ארון הוא לגו מן פרוכתא וכמ"ש בהיכלות פ' פקודי (ד' רנט ע"א) לגו מן פרוכתא אית אתר טמיר וגניז לאכנשא לי' בגויה משח רבות עילאה רוחא דחיי ע"י דהוא נהר דנגיד ונפיק וכו' נהירו נגידו נחית ואתי גו אנון צנורין האי אתמליא מתמן וכו', והוא ק"ק שהוא לפניו מן הפרוכת הרקיע שעל ראשי החיות שהם בהיכל הרצון, ולפנים מן הרקיע שם אבן ספיר דמות כסא הוא אבן שתי' ועל הכסא דמות כמראה אדם וכו' הוא השכינה וכמ"ש בפ' רבינו ב' תרומה שם. והאי נהר הוא הדעת דמיני' אתמליין הני צנורין, והם ב' צנורין שביסוד שכ' רבינו שהם ב' הלוחות. ואמר אתר טמיר וכו' ר"ל שאינו תחת המקום כי קו המדה מתחיל מבינה, וכאן הוא בת עין נקודת חכמה דילה לכן הוא אתר טמיר וגניז ואינו מן המדה. ושם (בפ' פקודי) האי ארון הברית קיט' כולא מצדיק וכו'. תנאי נ"ה ארון שעשה משה יש לו ריח 'אמות לכל רוח כמ"ש בתיקונים (ד' ע"א) ואנון מ"ם סתימא ברזא דא מ"ם ט' נקודין לכל סטר בנקודה דאמצעיתא ואתמלימו למ"ם סאין דאיהו שיעורא דמקוה דב' אתמליא אתתא לבעלה וכו', ועיין בפ' רבינו שם באריכות שהוא ברזא דאימא במזל תחתון ונקא שכולל כל ג"ג תלת תלת תלת לכל סטר והוא תי' המים ג"ג דבהון וזרקתי עליכם מים טהורים וכו', וכן כאן בהיכל ק"ק, והם באימא למעלה מן המקום ומן הזמן והם בה' שלה שהם ד"ו שהם מ"ם וסמ"ך, והם ב' רביין שהם ד"ו פרצופין, ועיין בפ' רבינו דשם כל הטהרה במ"ם סאה דמקוה בד' שלה תבונה ידיה, ובס' נותר כל האיסורים בו' דילה כי שם סוד לוחות הראשונות עה"ח דשם לא יגורר רע, ועל' בדבריו דברים נוראים מאוד שאין לגלותם ולהעלות על הכתב רק מפה לאוזן שומעת ודי בזה (אפקי יס).

מתני'. מי שיש לו גינה לפניו מגינתו של חברו⁶⁰, נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאים, ואינו מכניס לתוכה תגרין, ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת, והחיצון זורע את הדרך. נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהן, נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שרוצה, ומכניס לתוכה תגרין, ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת, זה וזה אינן רשאים לזרעה.

גמ'. א"ר יהודה אמר שמואל: אמה בית השלחין אני מוכר לך⁶¹, נותן לו ב' אמות לתוכה, ואמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה. אמה בית הקילון אני מוכר לך, נותן לו אמה אחת לתוכה, וחצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן לאגפיה. ואותן אגפיים מי זורעם. רב יהודה אמר שמואל: בעל השדה זורעם. רב נחמן אמר שמואל: בעל השדה נוטעם⁶². מאן שאמר זורעם, כל שכן נוטעם. ומ"ד נוטעם, אבל זורעם לא, חלחולי מחלחולי. ואמר רב יהודה אמר שמואל: אמת המים שכלו אגפיה⁶³, מתקנה מאותה שדה, בידוע שלא כלו אגפיה אלא באותה שדה. מתקיף לה רב פפא, ושיאמר לו: מייך אשפולה לארעיק. אלא אמר רב פפא: שעל מנת כן קבל עליו בעל השדה.

מתני'. מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו⁶⁴, נטלה ונתן להם מן הצד, מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו. דרך היחיד, ד' אמות. דרך

⁶⁰ ע"י ש"ע (ח"מ ס' קסט ס"ב): מי שיש לו גינה לפניו מגינתו של חברו, אין לו רשות ליכנס בה בלילה ולא להכניס לתוכה תגרין (והוא הדין לבית שהוא לפניו מבית חברו), ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת, (אלא אם כן הוא צורך גינתו), והחיצון זורע את הדרך. נתן לו דרך מן הצד, מדעת שניהם, נכנס בה באיזו שעה שירצה ומכניס לתוכה תגרין, אבל לא יכנס מתוכה לשדה אחרת, ושניהם אינם רשאים לזרעה.

ולא להכניס לתוכה תגרין - פירוש, הלוקחים ממנו ירקות (סמ"ע).

והחיצון זורע כו' - ואף שהזריעה מעבד קצת ההליכה שלא יוכל לילך בטוב לגינתו, מ"מ כיון שהוא באמצע שדהו יהיה לו הפסד גדול אם לא יזרעהו, ומסתמא אדעתא דהכי דוקא נתן לו הדרך כדי שיהיה לו רשות לזרוע שם, משא"כ כשהדרך הוא מן הצד דאין לו הפסד כל כך, ומסתמא נתן לו להליכה לבדה ואין לו לזרעה, ומה שנדפס בש"ע "ושניהן רשאין כו", הוא ט"ס, וצריך להגיה תיבת "אינם" רשאים (סמ"ע).

⁶¹ ע"י ש"ע (ח"מ ס' ר"ז ס"א): המוכר לחבירו בתוך שדהו מקום אמת המים להשקות בה בית השלחין, נותן לו בתוך שדהו אמה שרחבה שתי אמות ואמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה פירוש: גדותיה ופירוש קילון כמו סילון, ואינו גדול כל כך ועשוי להשקות בהמה ורחיצת כלים ואם מכר לו אמת המים להשקות בה בקילון, נותן לו אמה שרחבה אמה וחצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן לאגפיה:

מקום אמת המים - פירוש, שהלוקח יחפור באותה שדה לצורכו אמת המים, להשקות ממנו שדה שלו, שצריכים הרבה מים, צריך ליתן לו המוכר קרקע בתוך שדהו רחב ד' אמות בכל משך שדהו שרצה להמשיכה תוכו, ב' אמות יהיה רוחב האמה שיחפור, ואמה מכל צד דצורך השפות של האמה, וי"א ג' אמות ב' אמות לצורך השפות, ורוחב האמה אמה, ומהתימה על הרמ"א שלא הזכיר דעה זו כלל (סמ"ע).

להשקות בה בקילון - פירוש שהוא מקום מעבר מי רגלים ומי תכבושת של חצירו, שהוא עשוי להשקות ממנו בהמה ורוחצין ממנו בגדים וכלים ואינם גדולים כ"כ (סמ"ע).

⁶² ע"י ש"ע (ח"מ ס' ר"ז ס"ב): אלו האגפים בעל השדה נוטען אבל אינו זורען, שהזרעים מלחלים את הקרקע ומקלקלים את אמת המים: שהזרעים מלחלים - יש הגירסא "מחללים", ופירושו שהשרשים מהנטיעות מעמיקים הרבה, אבל הזרעים מתפשטים מיד בתוך ג' טפחים ומחללים הקרקע למעלה בשפתו (סמ"ע).

⁶³ ע"י ש"ע (ח"מ ס' ר"ז ס"ג): אמת המים שכלו אגפיה בעל האמה מתקן בעפר אותה השדה, שעל מנת כן קבל עליו המוכר להיות אמת המים בתוך שדהו:

מתקן בעפר אותה שדה - ומ"מ מיחדין מתחילה אמה לשפת האמת המים, דבאותה אמה אין המוכר רשאי לזרוע ולא לעשות שום דבר שיקלקל השפה, כדי שלא יצטרך הלוקח לתקן תמיד שפתי המים, אבל מהאמה והלאה רשאי המוכר לזרוע ולעשות בו מה שירצה, אלא שבאם יארע שקילקול השפה, יטול עפר מאותה שדה לחזור ולתקנם (סמ"ע).

שעל מנת כן קיבל כו' - סתמא דמילתא כל המוכר מקום בתוך שדהו לחפור אמת המים נתרצה מתחילה שבאם יפלו השפות שיקחו עפר משדהו לתקנם, דא"כ מהיכן יתקנם, וכי יוליד הלוקח עפר ממקום אחר לכאן לתקנם, והן הן דברי המחבר (סמ"ע).

⁶⁴ ע"י ש"ע (ח"מ ס' שעז ס"א): מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד, מה שנתן נתן וזכו בו, וזה נשטל לא זכה בו. (מצר שהחיצון בו רבים ברשות, אסור לקלקל):

הרבים, שש עשרה אמה. דרך המלך, אין לה שיעור, דרך הקבר, אין לה שיעור. המעמד, דייני צפורי אמרו: בית ארבעה קבין. גמ'. למה שלו לא הגיעו. לינקוט פזרא וליתיב. שמעת מינה: לא עבד איניש דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא. אמר רב זכר משמיה דרבא: גזירה שמא יתן להן דרך עקלתון. רב משרשיא משמיה דרבא אמר: בנותן להם דרך עקלתון.

דרך הרבים עוברת - נראה דהיינו דוקא בדרך שכל מי שרוצה ילך שם אפילו ממקומות דעלמא הוי דינא זכור בשניהן, דדרך הראשון אין כח בידו לבטל זכות הרבים דעלמא, והדרך שנתן להן מדעתו מן הצד זכו בו אלו, משא"כ אם היה הדרך מיוחד דוקא לבני מבוי או עיר אחת לחוד ולא לזולתם, דאזי אותו בני העיר ואפילו ז' טובי עיר לחוד יכולין להחליף אותו הדרך בדרך אחר ומי ימחה בידם ותנאם ועסקם קיים, וכ"ש דלא זכו בזה (סמ"ע), אפי' נתן להם דרך טובה וישרה (ש"ך בשם הרש"ם ותורת אמת), וה"ה אם נקלה חומה, וכאשר בונים אותה מחדש, א' מבקש שישמו את הפתח במקום א' לטובתו, מה שנתן נתן ולא זכה בכלום (ש"ך בשם הרש"ם), וי"א דרוחב דרך הרבים אין פחות מט"ז אמות, וכל שהוא פחות מט"ז אמות אינו דרך הרבים, ונשאר של בעלים, ולא ידעתי למה השמיטו המחבר, ויש חולקים (פ"ת).

שם - עובדא בקהל שקנו קרקע ומרחץ מראובן, ולפני זה קנה שמעון ג"כ קרקע מראובן אצל קרקע זו, ועשה גדר רחוק כמה אמות מן המרחץ באופן שהיה פנוי בין הגדר למרחץ כמה אמות, וגם עשו נקלה באר אחורי המקום פנוי ודרך מקום פנוי הולכים לשאוב מי באר, ועתה הלך שמעון וסתר הגדר וחתר במקום הפנוי לצד המרחץ, וטוען שגבול קרקע שלו מגיע עד כותל המרחץ ממש ומרצונו הניח בתחילה המקום פנוי, ומביא ראיה בעדים ובשטר שבידו. אין בדברי שמעון כלום משני טעמים, חדא דמצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, והיינו כשהחזיקו ברשות כו', והכא נמי ברשות הוי. ואפילו אם יברר שמעון טענות הוי גביה ומחילה בטעות היא, מ"מ חשיב ברשות. ועוד, בנידון זה, הרי גדר בעצמו וא"כ מחל לגמרי, ואם יענון שמעון דמחילה בטעות היתה לאו כל כמינה כיון שאין מקום כלל לתלות בו הטעות, וא"כ אין לדבר סוף דגם בכל חזקת ג' שנים נימא דטעה ולא ידע דדידיה הוא שימחה כו', כמו דאין אדם נאמן לומר טעיתי אם הודה בפני עדים אפילו במינו, דחזקה אין אדם מודה אלא אם כן מדקדק היטב קודם שיודה, וכמ"ש לעיל סימן קכ"ו סעיף י"ג ע"ש (פ"ת). ואפילו אם לא נתנו מדעת אלא שנשרף ולא בנאו, הוה כמסירה לרבים (פ"ת בשם השו"ת פני יהושע), ועיין מה שכתבתי לקמן סימן תי"ז סעיף ב' סק" (פ"ת).

שהחזיקו בו רבים ברשות כו' - דוקא כשהחזיקו ברשות אסור לקלקלו, משא"כ כשהחזיקו בו שלא ברשות. מיהו כל שרבים מוחזקים בו עתה לפנינו טוענין להן ואמרינן דבדואי ברשות החזיקו בו (סמ"ע), מחלוקת ראובן ושמעון על הכותל העקום שבא שמעון לקצר קצת דרך הרבים כדי לישר את הכותל ולבנותו כנגד היסוד לפי שטוען שכן היה מתחילה, ונתעקם, ועוד, שאינו מזיק בזה כלל לבני רשות הרבים שהדרך רחבה ואינו מזיק אם יחזור הכותל כנגד היסוד, וראובן טוען שכן היה מעוקם מתחילתו, ועוד, שהוא מקצר הדרך שאין נכנסין ויוצאין בירוח כמו שהיה, וגם מעבד המשאות הנכנסין לביתו ולאוצרו. הדין עם ראובן שכל שמקצר כלל את הרשות אינו רשאי דמצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלה, ואפילו איכא רוחא טובא כשיעור רשות הרבים שהוא רוחב ט"ז אמות. ומה שטען שמתחילה היה ישר כנגד היסוד אלא שנתעקם, ר"ל דא"כ הך חזקה שלא ברשות היא, אינו נראה, שאילו נתעקם נופל היה כל שנתעקם עד שנטה מן היסוד, ועוד, שעליו להביא ראיה (פ"ת).

שם - לא אמרינן דהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו אלא כשנתן להם הדרך מדעתו וגמר בדעתו שיוחלט דרך זה לרבים לעולם, משא"כ במי שלא כינס כל הבית הסמוך לרחוב רק מקצת הקרן הסמוך לרשות הרבים, והרי זה כאומדנא דמוכח שלא היה בדעתו להחליט להם, רק שלפי שלא היה צריך אליו בשעת הבנין הניחו פנוי עד זמן שיצטרך אליו, וכשהשאל את גבולו לפי שעה לרבים דמי, דאיתא בחזרה, כמו החזיקו שלא ברשות כו', ומעשים בכל יום שבני אדם מניחים את גבולם פנוי זמנים הרבה, ובזמן שהוא פנוי הוא למדרס רגל בני אדם, ולפ"ז צריך לחלק, דהא דק"ל כנס אינו מחזיר, היינו משום דהתם כיון שבנה בנין על גבולו והניח מקום פנוי מסתמא דעתו שיהא עשוי להילוך רבים רק שיוצא יזין אם יצטרך והלכך אסור לקלקלו, משא"כ כשיש רגלים לדבר ואומדנא דמוכח שאין בדעתו להפקיר גבולו לעולם כגון שלא עשה בנין כלל, או שהניח קצת פנוי בקרן זוית אחת ודעתיה עליה לבנותו כשיצטרך, שפיר דמי לבנותו אחר"כ (פ"ת).

אסור לקלקלו - עיין לעיל סימן קס"ב סעיף א' בהג"ה לענין להעמיד דלתות במבוי דאסור ג"כ משום מצר כו', וסיים שם, זהו משורת הדין, אבל אם נתן להם המלך רשות כו' ע"ש. ועיין מה שכתבתי שם דנראה לענ"ד דדוקא אם כבר נתן רשות, אבל לכתחילה אסור לבקש על ככה (פ"ת).

רב אשי אמר: כל מן הצד דרך עקלתון היא, קרובה לזה ורחוקה לזה. ולימא להו: שקלו דידכו והבו לי ידי. הא מני. רבי אליעזר היא. דתניא, ר' יהודה אומר משום רבי אליעזר: רבים שבררו דרך לעצמם, מה שבררו ברו. לרבי אליעזר, רבים גזלנים ניהו. אמר רב גידל אמר רב: כגון שאבדה להן דרך באותה שדה. אי הכי, למה אמר רבה בר רב הונא, אמר רב: אין הלכה כר"א. מאן דמתני הא לא מתני הא. וטעמא מאי. משום דרב יהודה, שאמר רב יהודה: מצר שהחזיקו בו רבים, אסור לקלקלו. ור' אליעזר, רבים במאי קנו ליה. בהילוכא, דתניא: הלך בה לארכה ולרחבה, קנה מקום הילוכו, דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים: אין הילוך מועיל כלום עד שיחזיק⁶⁵. אמר ר' אלעזר, מ"ט דר' אליעזר. דכתיב: קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה. ורבנן. התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר לו הכי, כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו. א"ר יוסי בר' חנינא: מודים חכמים לר"א בשביל של כרמים, הואיל ונעשה להילוך נקנה בהילוך. כי אתו לקמיה דרב יצחק בר אמי, אמר להו: הבו לו כי איך דרי טונא דשבישתא והדר. ולא אמרן אלא דמסיימין מחיצתא, אבל לא מסיימין מחיצתא, כי איך דשקיל כרעא ומנח כרעא.

דרך היחיד, ד' אמות. תנא, אחרים אומרים: כדי שיעבור חמור במשא. אמר רב הונא: הלכה כאחרים. (ותניא אידך) דייני גולה (אומרים): שני גמדים ומחצה. ואמר רב הונא: הלכה כדייני גולה. והאמר רב הונא: הלכה כאחרים. אידי ואידי חד שיעורא הוא.

דרך הרבים, שש עשרה אמה. תנו רבנן: דרך היחיד, ארבע אמות. דרך מעיר לעיר, שמונה אמות.

⁶⁵ ע"י שו"ע (ח"מ ס' קצב ס"ז): המוכר או הנותן לחבירו שדה בצד שדהו, כיון שדש המצר שבין שתי השדות ונעשו שתייהן כשדה אחת, קנה. אבל אם הלך בה לארכה ולרחבה, אין הילוך זה מועיל כלום. ואם שביל של כרמים מכר לו, הואיל ונעשה להילוך, קנה בהילוך. וכמה שיעור רוחב הדרך שיקנה בהלכו, אם היה מסוים במחיצות, קנה כדי שיגביה רגל ויניח רגל בצדה. ואם אין שם מחיצות, קנה ברוחב כדי שתהיה על ראשו חבילה של שריגים ויסוב בה. ויש אומרים איפכא דבאין מחיצות סגי ברוחב שיגביה רגל ויניח רגל וביש מחיצות כדי שיהא על ראשו חבילה של שריגים ויסוב בה.

קנה בהילוך - עיקר הטעם, כיון דכל הנאת השביל הוא ההילוך ע"כ קנה בהילוך. מזה יש ללמוד, במי שקנה מקום בבית הכנסת מחבירו וישב עליו, הוה חזקה, כיון דכל תשמיש המקום הוא בכך לכר"ע לא מצי לחזור בו (ט"ז).

וכמה שיעור רוחב הדרך כו' - אף שכוונת המוכר הוא למכור לו מקום רחב להיות לו לדרך, מ"מ לא קנהו כלל בהילוך אחד, אלא הדין הוא שאם יש שם מקום מסוים במחיצות והולך ביניהן, אז אף כשאין ביניהן אלא ברוחב הילוכו, לא קנה בהילוך זה חוץ למחיצה כלום, אלא צריך לעשות חזקה אחרת חוץ למחיצות בהילוך או בענין אחר, ואם אינו מסוים במחיצות אז קנה בהילוך אחד כדי רוחב שצריך להנושא משא קטנה (סמ"ע).

ויש אומרים איפכא כו' - טעמם, דלעולם צריך שיהיה לו מקום שיוכל להעביר שם משוי זמורות כשהן על ראשו, הלכך כשהוא מסוים במחיצות צריך שיהיה הרוחב בין מחיצה למחיצה כ"כ, אבל כשאין שם מחיצות, אף שאינו נותן לו מקום שיהיה מיוחד להדרך אלא כדי הילוך ברגלו, ומן הצד יזרע המוכר זרעים ותבואה לצורך עצמו, יכול להעביר עליו המשוי של זמורות, שהרי אין מחיצות מן הצד שיעכבו מלהעביר שם המשא שעל ראשו (סמ"ע).

דרך הרבים, שש עשרה אמות. דרך ערי מקלט⁶⁶, שלשים ושתיים אמות. א"ר הונא: מאי קראה. דכתיב: תכין לך הדרך, דרך, הדרך. **דרך המלך, אין לה שיעור.** שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו⁶⁷.

דרך הקבר, אין לה שיעור. משום כבוד המת. המעמד, דייני ציפורי אמרו: בת ד' קבין כו'. ת"ר המוכר קברו, דרך קברו, מקום מעמדו, ובית הספדו, באין בני משפחה וקוברין אותו על כרחו, משום פגם משפחה⁶⁸. ת"ר: אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת⁶⁹, כנגד הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל. א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי: איך עבדי. א"ל: כדתניא, אמר רבי יהודה: ביהודה בראשונה לא היו פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת, כגון: עמדו יקרים עמודו, שבו יקרים שבו. אמרו לו: א"כ, אף בשבת מותר לעשות כן. אחתיה דרמי בר פפא הוה נסיבא לו לרב אויא, שכיבא, עבד לה מעמד ומושב. א"ר יוסף, טעה בתרתי: טעה, שאין עושין אלא בקרובים, והוא עבד אפילו ברחוקים. וטעה, שאין עושין אלא ביום ראשון, והוא עבד ביום שני. אביי אמר: בהא נמי טעה, שאין עושין אלא בבית הקברות, והוא עשה בעיר. רבא אמר: בהא נמי טעה, שאין עושין אלא במקום שנהגו, והתם לא נהגו. מיתיבי, אמרו לו: אם כן, אף בשבת מותר לעשות כן. ואי אמרת בבית הקברות וביום א', בית הקברות בשבת מאי בעי. בעיר הסמוכה לבית הקברות, דאמטיוהו בין השמשות.

מתני'. המוכר מקום לחברו לעשות לו קבר⁷⁰, וכן המקבל מחברו לעשות לו קבר, עושה תוכה של מערה ד' אמות על שש, ופותח לתוכה שמונה כוכין, שלש מכאן ושלש מכאן ושנים מכנגדן. וכוכין, ארכן ארבע אמות, ורומן שבע,

⁶⁶ עי' רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ח ה"ה): וחייבין בית דין לכון הדרכים לערי מקלט ולתקן אותם ולהרחיבן ומסירין מהן כל מכשול וכל תקלה ואין מניחין בדרך לא תל ולא גיא ולא נהר אלא עושין עליו גשר כדי שלא לעכב את הבורח לשם שנ' +דברים י"ט ג' + תכין לך הדרך, ורוחב דרך ערי מקלט אין פחות משלשים ושתיים אמות, ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכירו הרצחנים ויפנו לשם.

⁶⁷ עי' רמב"ם (מלכים פ"ה ה"ג): ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו, ודרך המלך אין לה שיעור, אלא כפי מה שהוא צריך, אינו מעקם הדרכים מפני כרמו של זה או מפני שדהו של זה, אלא הולך בשוה ועושה מלחמתו.

⁶⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' ר"ז ס"ז): המוכר קברו ודרך קברו מקום מעמדו והספדו, באים בני משפחתו וקוברים אותו בעל כרחו של לוקח, ונותנים לו דמי הקבר שקברו אותו בה.

וקוברין אותו בעל כרחו - שגנאי להם שבני המשפחה לא יהיו קבורים במקום אחד כמנהגם (סמ"ע).

ונותנים לו דמי הקבר - מפני שהקבר שקוברין בו את המת הוא אסור בהנאה, משו"ה צריכין להחזיר לו דמיו, משא"כ דרך ומקום מעמדו והספדו, אם יתמצה הלוקח ויאמר תספדוהו אותו בו ואח"כ אקחם לתשמישי, אין יכולין לסלקו מזה, ומשו"ה נמי לא קאמר אלא קוברין אותו בעל כרחו (סמ"ע).

עי' שו"ע (יו"ד סי' שסו ס"א): המוכר קברו ודרך קברו מקום מעמדו ומקום הספדו באים בני המשפחה וקוברין אותו בעל כרחו של לוקח ומחזירין את דמיו:

ביאור: באים בני המשפחה - שגנאי להם שבני המשפחה לא יהיו קבורים במקום א' כמנהגם ואע"ג דמי שצוה שלא יספידוהו שועמין לו שם שונה שאם ר כן בתור צואה, אבל כאן כסף דחף אותו לזה, או ששם זה רק לו לבדו וכאן עבור יורשיו ובני משפחתו (ש"ך).

⁶⁹ עי' רמב"ם (אבל פ"ב ה"ד): אין פוחתין משבעה מעמדות למת, ואין עושין מעמד ומושב בפחות מעשרה, ואין עושין אלא בקרובים, ואין עושין אלא ביום ראשון ובבית הקברות ובמקום שנהגו, כיצד עושין במקום שנהגו, מעמידין שאר הקרובים ובני משפחה שאינן בני אבל, ואומרים לפנייהם דברי קינות וכיוצא בהן, ואחר כך אומר שבו יקרים שבו, ואומר לפנייהם דברים אחרים כשהן יושבין ואחר כך עמדו יקרים עמודו, ואומר כשהן עומדין וחוזר ואומר כך שבע פעמים.

⁷⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' ר"ז ס"ו): המוכר מקום לחברו לעשות לו קבורה או המקבל מחברו לעשות בו קבורה, עושה מערה ופותח לתוכה שמנה קברים שלשה מכאן ושלשה מכאן ושנים מכנגד הנכנס למערה, מדת המערה ד' אמות על שש וכל קבר וקבר ד' אמות אורך ורוחב ששה טפחים ורום שבעה, נמצא בין כל קבר וקבר שמן הצדדים אמה ומחצה ובין שנים האמצעים ב' אמות: נמצא שבין כל קבר וקבר שמן הצדדים אמה ומחצה - ציורו כזה, ו"א כזה (סמ"ע).

קא ע"א

ורחבן ששה. רבי שמעון אומר: עושה תוכה של מערה שש אמות על שמונה, ופותרת לתוכה שלשה עשר כוך, ארבעה מכאן וארבעה מכאן ושלשה מכנגדן, ואחד מימין הפתח ואחד מן השמאל. ועושה חצר על פי המערה שש על שש כמלא המטה וקובריה, ופותרת לתוכה שתי מערות, אחת מכאן ואחת מכאן. רבי שמעון אומר: ארבע לארבע רוחותיה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל לפי הסלע.

גמ'. הני תרי להיכא שדי להו. אי לבראי, הא קמיתדשי להו. ותו, הא תנן: חצר הקבר⁷¹, העומד בתוכו, טהור. אמר רבי יוסי ברבי חנינא: דעביד להו כמין נגר. והא אמר ר' יוחנן:

⁷¹ עי' רמב"ם (טומאת מת פ"ו ה"ט): מערה שהקבר בתוכה וחצר לפני המערה, בזמן שהחצר לאויר העומד לתוכה טהור ובלבד שלא יגע במשקוף המערה, ובזמן שהחצר מקורה אם היה בה [מגולה בצד המערה] ד' טפחים על ד' טפחים או יתר הנכנס לשם טהור, היתה פחותה מד' על ד' הנכנס לשם טמא ואף על פי שלא נגע בפתח המערה. +/השגת הראב"ד/ אם היה בה מגולה בצד המערה ארבעה טפחים וכו'. א"א אני לפי טעותו הגהתי אבל לשון המשנה ולשון התוספתא אין שם חצר מקורה אלא שפתחה באויר ואין כאן קירוי אלא שפתחה למעלה או מן הצד ומן הצד קרוי פתחה לאויר. +

קא ע"ב

קבורת חמורים היא זו. לר' יוחנן, דעביד להו בקרן זוית. והא נגעי כוכין להדדי. אמר רב אשי: במעמיק. דאי לא תימא הכי, ארבע מערות לר' שמעון איך עביד להו. הא קא נגעי כוכין להדדי. אלא במעמיק, הכא נמי במעמיק. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: ארבע מערות לר"ש, דעביד להו כי חרותא. והא דרב הונא בריה דרב יהושע ברותא היא, מכדי כל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי באלכסונא, כמה הוי להו. חד סרי וחומשא, כוכין כמה הוו. תמניא, תמניא בחד סרי וחומשא איך משכחת לה. אלא זה של רב הונא בריה דרב יהושע ברותא היא. ואי בעית אימא, כשאמר רב שישא בריה דרב אידי: בניפלי, הכא נמי בניפלי. תנן התם: המוצא מת מושכב כדרך⁷², נוטלו ואת תפוסתו. שנים, נוטלן ואת תפוסתן.

⁷² רמב"ם הלכות טומאת מת פרק ט הלכה ג

היה חופר ומצא מת מושכב כדרך שקוברין המתים נוטלו ואת תפוסתו, וכן אם מצא שנים נוטל כל אחד מהן ותפוסתו עמו וכל השדה טהורה, מצא שלשה מתים כל אחד מהן נוטל כדרך הנקברין אם יש בין זה לזה מארבע אמות ועד שמונה כמלוא מטה וקובריה ה"ז חושש שמא בית הקברות הוא זה וצריך לבדוק מן האחרון עשרים אמה שהן כשתי מערות וחצר שביניהן, ואם לא מצא שם מת אחר הרי אותן העשרים שבדק טהורות אף על פי שהן שכונת קברות, מצא מת אחד בסוף עשרים אמה צריך לבדוק ממנו עשרים אמה אחרות לפי שרגלים לדבר, ואם היה אחד מאלו שמצא בתחלה או בסוף הרג או יושב או מושכב שלא כדרכו שיהיה ראשו בין ירכותיו אינו בודק עשרים אמה אלא נוטלן ואת תפוסתן בלבד שחזקתן עכו"ם. +/השגת הראב"ד/ וצריך לבדוק מן האחרון עשרים אמה וכו'. א"א זה שיבוש אלא מן הראשון דבר זה מפרש לה בגמרא דהמוכר פירות איך הוא בא לחשבון זה. /השגת הראב"ד/ ואם לא מצא שם מת אחר וכו'. א"א דבר זה לא ידעתי מהו ואם הוא שכונת קברות איך הוא טהור ואם יאמר על אותן "ב אמות שיש משמונה עד עשרים שבדק ולא מצא א"כ לא היה לו לומר אותן העשרים שבדק כי השמונה ודאי טמאות. +

מצא שלשה⁷³, אם יש ביניהן מארבע עד שמונה, הרי זו שכונת קברות, ובדרך ממנו ולהלן עשרים אמה, מצא אחד בסוף עשרים אמה, בודק ממנו ולהלן כ' אמה, שרגלים לדבר, שאילו מתחלה מצאו, נוטלו ואת תפוסתו. אמר מר: מארבע ועד שמונה. מני. אי רבנן, הא אמרי: ד' אמות על שש. אי ר' שמעון, הא אמר: שש על שמונה. לעולם ר' שמעון היא, והאי תנא הוא. דתניא: מצאן רצופין⁷⁴ ואין ביניהן מד' אמות עד ח', יש להן תפוסה ואין להן שכונת קברות. רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון: רואין את האמצעים כאילו אינן, והשאר מצטרפין מד' אמות ועד ח'. במאי אוקימתא. כר' שמעון. אימא סיפא: בודק הימנו ולהלן עשרים אמה, מני. אי ר"ש, עשרים ותרתין הויין. אי רבנן, תמני סרי הויין. לעולם רבנן היא, וכגון דבדק באלכסונא. ומדהא באלכסונא הא נמי באלכסונא, עשרים ותרתין הויין. חדא באלכסונא אמרינן, תרי באלכסון לא אמרינן.

⁷³ עי' רמב"ם (טומאת מת פ"ט ה"ג) הוב"ד לעיל הערה 72.

⁷⁴ עי' רמב"ם (טומאת מת פ"ט ה"א): מי שהיה חופר בשדה ומצא מתים רבים בגומא אחת זה על גב זה או זה בצד זה או שמצא הרוגים או שמצא מת יושב או ראשו בין ברכיו אינו חושש שמא מקום זה בית הקברות היה אלא נוטל המת שמצא ונוטל כל העפר התיחוח שתחתיו וחופר בבתולת קרקע שלש אצבעות ומוציא הכל ושאר השדה בחזקת טהרה כשהיתה קודם שימצא, ועפר זה עם שלש אצבעות שחופר הוא הנקרא תבוסת המת.

משנה למלך: עיין בדברי מרן שכתב דרבינו סובר דהלכה כרשב"ג גם בבירייתא ועיין במ"ש לקמן סוף פ"ז מהלכות פרה אדומה וצ"ע. ועיין לקמן רפ"ב מהלכות מטמאי משכב ומושב ובמה שרמזתי שם. (א"ה עיין מ"ש הרמ"ז בספר כפות תמרים):

מעשה רקח: כ"כ רבינו בפירוש המשנה פט"ז דאהלות וז"ל וכאשר ימצא מתים רבים במקום אחד נפגשים קצתם על קצתם הנה הם דמיון איש אחד וכו' ע"כ והא דכתב רבינו לעיל פ"ח הל' ה' דקבר הידוע אם פינהו מקומו טהור ומותר והכא משמע דיש לו תבוסה כבר נרגשו התוס' ז"ל מזה בניזיר דף ס"ה ד"ה מצא פרט למצוי וכו' עיין שם:

נקעים עמוקים יותר מעשרה טפחים, או סלעים גבוהין יותר מעשרה טפחים, הרי אלו נמדדין עמה. גמ'. תנן התם: המקדיש שדהו בשעת היובל⁷⁵, נותן לו לבית זרע חומר שעורים חמשים שקל כסף. היו שם נקעים עמוקים י' טפחים⁷⁶, או סלעים גבוהין י' טפחים,

רב שישא בריה דרב אידי אמר: לעולם ר"ש היא, והב"ע, בניפלי. ומדאא בניפלי הא נמי בניפלי, תמני סרי הויין. חדא בניפלי אמרינן, תרתי בניפלי לא אמרינן. ורמי דרבנן אדרבנן, ורמי דר"ש אדר"ש, (דתנאי): + מסורת הש"ס: [דתנן] + כרם הנטוע על פחות מארבע אמות, ר"ש אומר: אינו כרם, וחכמים אומרים: הרי זה כרם, ורואין את האמצעים כאילו אינן. קשיא דרבנן אדרבנן, וקשיא דר"ש אדרבי שמעון. דרבי שמעון אדר' שמעון לא קשיא: התם לא נטעי אינשי אדעתא ליעקר, הכא זימנין דמיתרמא לו בין השמשות ומיקרי ומנחי ליה. דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא: הכא כיון דמינוול לא מקרי קבר, התם מימר אמר: הי מינייהו דשפיר שפיר, ודלא שפיר ליהוי לציבי.

הדרך עלך המוכר פירות.

/מתני'/. האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך, היו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים⁷⁵, או סלעים גבוהין י' טפחים, אינן נמדדין עמה, פחות מכאן, נמדדין עמה⁷⁶. ואם אמר לו כבית כור עפר⁷⁷, אפילו היו שם

⁷⁵ עי' שר"ע (ח"מ ס' ר"ח ס"א): האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך והוא הדין אם אמר בית כור לבד, והיה בתוך השדות גאיות קטנים עמוקים עשרה טפחים אע"פ שאין בה מים, או סלעים גבוהין עשרה טפחים ורחבן ארבע ואין בהם רובע הקב, אין נכללים בתוך הבית כור שאין אדם רוצה ליתן מעותיו במקום אחד ונראים כשנים או שלשה מקומות, ולוקח אלו הגאיות והסלעים בכלל הבית כור בלא דמים. הגה: ויש אומרים דנשארו למוכר, ומכל מקום הלוקח צריך ליקח שאר השדה בלבד שיוכל לעבור המחרישה ביניהם:

בית כור - הוא שדה שרגילין לזרוע עליה ל' סאה (סמ"ע).

והוא הדין אם אמר בית כור לבד - ולאפוקי ממאן דאמר דדוקא בית כור עפר דגילה דעתו דקנהו לזריעה, משא"כ בית כור סתם, דאיכא למימר שקנה אותו כדי לבנות עליה בית או למשטח עליה פירות (סמ"ע).

אף על פי שאין בהם מים - פירוש, ואז ראוי לזרוע בתוכו (סמ"ע).

עשרה טפחים - אע"פ שיש עליהן עפר הרבה מלמעלה עד שראויין לזריעה (סמ"ע).

ורחבן ד' טפחים - שאז הן חשובים מקום בפני עצמן מאחר ולענין שבת מחשבין רשות היחיד (סמ"ע).

ואין בהם רובע הקב - הוסיף הרמ"א וכתב "דלא יהיה בהן רובע הקב", משום דהמחבר מסיק וכתב דלוקחן הלוקח בלא דמים, וכתב עליו, בתנאי שלא יהיה באחד מהן רובע הקב, דאם יש בו רובע הקב, לא נמכר בכלל שאר בית כור, ושילקחם הלוקח בלא דמים, אמנם שיטת המחבר לא ברור למסקנה. אבל י"א דנשארו להמוכר, והלוקח צריך לקבל השדה אע"פ שהגאיות והסלעים בתוכו והוא, ה"א הבאה ברמ"א (סמ"ע).

הלוקח צריך ליקח כו' - ואינו יכול לומר איני רוצה שדה מופסקת בסלעים, ובלבד שלא יפסיקו בכל אורך השדה שאז לא היה יכול לעבור מחרישה ביניהן (סמ"ע).

⁷⁶ עי' שר"ע (ח"מ ס' ר"ח ס"ב): היו פחות מכאן ואפילו מלאים מים נמדדים עמה, במה דברים אמורים: בשלא היה בהם אלא בית ד' קבין והיו הארבע קבין מובלעים בתוך חמשת קבין בתוך רובה של שדה, אבל היו יותר על ד' קבין והם גבוהין ג' או שהיו מפוזרים הרבה או אינם מובלעים, אע"פ שאין בהם י' אינם נמדדים עמה:

אפילו מלאים מים - פירוש, דאז אינן ראויים לזריעה כלל, וה"ה בסלעים שאינן גבוהין י' טפחים אפילו אינן ראויין לזריעה כלל נמדדין עמה, משום דאין לך שדה שאין בה טרשים או גאיות, והיה ללוקח להתנות ע"מ שתתן לי הכל במימור דוקא (סמ"ע).

אלא בית ד' קבין - פירוש, ד' קבין לכור, וע"פ זה לפי ערך, כגון שלא יהיה קב אחד כשמוכר לו בית רביעית כור, דעד שיעור זה מוחל הלוקח ומקבל במקחו טרשים וגאיות בתוך מקחו, טפי לא (סמ"ע).

מובלעים בתוך חמשה - דיש קב מימור הפסק ביניהן, דאל"כ מחשב כסלע יחיד (סמ"ע).

בתוך רובה של שדה - פירוש, השדה כולה היא בית כור, דהיינו ל' סאין, נמצא שרביעית ממנה הוא ט"ז סאין, ובעינין שיהיו אלו ה' הקבין בתוך ה"ט סאין, דהיינו שתהיה רצועה ארוכה וקצרה ברחבה נמשכת בשדה באורך ט"ז סאין, באופן שאם תחתכנה לרצועות קטנות ותשימו זה בצד זה בריבוע לא יחזיקו יותר מה' קבין, וכשתהיה הרצועה נמשכת לארכה בט"ז סאין יגיע לכל בית מהן רובע טרשים ורביעית מרביעית הקב מקב המימור שנבלע בתוכה, שהיה ברצועה ארוכה זו היא ט"ז רובע טרשים דרביעית הקב מימור, כשתחלק הד' קבין טרשים לט"ז חלקים וגם הקב חמישי של מימור שנבלעים בהם הטרשים תחלק לט"ז חלקים, יהיה מהן ט"ז חלקים כל אחד רביעית דרביעית הקב (סמ"ע).

והן גבוהין ג' - דכל הפחות מג' כארץ מימור דמי (סמ"ע).

או שהיו מפוזרים הרבה - וי"א שצריך שיהיו מובלעים ד' קבין בה', דלא אתי אלא לאפוקי בפחות מה' קבין דהוה כסלע יחיד, אבל אם מפוזרין הד' קבין ביותר מה', כ"ש דלא מחשבי כסלע יחיד ונמדדין עמו דבטלי גביה, אבל

המחבר ס"ל דדוקא ה' קבין קאמרי, לא פחות דהוי כסלע יחיד, ולא יותר דאז מבלבלין להלוקח השדה שקנה שאינה נוחה לזרוע כשהיו הטרשים מצויים בכל צד. ור"ש "או שהיו מפוזרים הרבה", פירוש יותר מבה' קבין, או אינם נבלעים, ר"ל שאינם מובלעים בה' קבין אלא בפחות (סמ"ע).

אף על פי שאין בהן עשרה - פירוש, גובה (סמ"ע).

⁷⁷ עי' שר"ע (ח"מ ס' ר"ח ס"ו): אמר לו כבית כור עפר אני מוכר לך, אפילו היו בה גאיות עמוקים י' טפחים או יותר או סלעים גבוהים י' טפחים או יותר הרי אלו נמדדים עמה. הגה: ויש אומרים דוקא שאין בהן [יותר על] ד' קבין, וכל זה מיירי שאין לוקח עומד בתוך השדה, אבל אם עומד בתוך השדה הוי כאלו אמר בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר, ואפילו חסר ז' קבים ומחצה הגיעו:

וי"א דוקא שאין בהן ד' קבין - כתב זה בלשון "יש אומרים", אף על גב דהמחבר לפני זה לא הזכיר שבאומר "כבית כור" דאפילו ד' קבין ויותר נמדדין עמו, משום שיש אומרים שנראה דאם אמר כבית כור אז בכל ענין נמדד עמו, קמ"ל דיש חולקין ע"ז וס"ל דדוקא לענין גובה או עומק הוא דיש חילוק בין אומר בית כור לאומר כבית כור, אבל לענין אם הם יתר מד' קבין אין חילוק, ונראה להגיה בדברי הרמ"א, דצריך לומר "ויש אומרים דוקא שאין בהן יותר מד' קבין" (סמ"ע), וי"א דהרמ"א איירי כאן בכל ענין אפילו אינו מובלע בתוך ה' קבין ובתוך רובה של שדה, אבל ד' קבין צריך שיהא דוקא בכל התנאים הנזכרים לעיל, כי דינא דכבית כור לא עדיף אלא לענין שנמדדים אפילו גבוהין, אבל בכל דבר הוא דומה לנדון דלעיל (ש"ך).

אבל אם עומד בתוך השדה כו' - דכל שהוא עומד בתוכו ויודע שבית כור עפר זה מוכר לו, אף על פי שלא דקדק לומר בשעת הקנייה "בית כור זה", הוה ליה כאומר הן חסיר הן יתיר (סמ"ע).

ז' קבין ומחצה - כשיעור זה מגיע כשמוכר כור ביחד שהוא שלשים בית סאה, ואזי מגיע רובע הקב לבית סאה, והוא הדין לפי ערך זה לפי ריבוי או מיעוט הבית סאין שמוכר לו, וכמו שיתבאר בסעיף ח' (סמ"ע).

⁷⁸ רמב"ם הלכות ערכין וחרמין פרק ד הלכה ב

וכמה הוא כל מקום שראוי לזרוע בו חומר שעורים וזרענו ביד ולא יקרב זריעתו ולא ירחק אותה, ערכו חמשים שקלים לכל שני יובל, ואין שנת יובל מן המנין, ואחד המקדיש שדה טובה שאין בכל ארץ ישראל כמותה, או שדה רעה שאין כמותה לרוע כזה מעריכין אותו.

⁷⁹ רמב"ם הלכות ערכין וחרמין פרק ד הלכה יג

כשמודדין אין מודדין אלא מקומות הראויין לזריעה, היו שם סלעים גבוהים עשרה טפחים או נקעים מלאים מים עמוקים עשרה טפחים אין נמדדין עמה, פחות מכאן נמדדין עמה.

אבל שביל היחיד. אף על פי שאינו גדור:

והוא פחות מארבע. אמות דעת רבנו דכל שפחות מד"א כיון שהוא צר הוא בכלל שביל וצריך שיהא קבוע וכן דעת כמה ראשונים אבל דעת הראב"ד דאין תלוי אם הוא צר או רחב אלא דרך שעשוי לעוברי דרכים מקרי דרך ואם עשוי ליחיד מקרי דרך היחיד אבל אם אינו אלא בין השדות והכרמים ואינו עשוי לעבור מעיר לעיר מקרי שביל ו"א דשביל הוא צר מאד ואינו מחזיק אלא טפח ו"א דכל שאין עשוי לעבור בו בהמות וקרונות רק לעבור אדם לבד מקרי שביל:

פחות מארבע. ולפ"ד הראב"ד הנ"ל אפי' הוא ארבע אלא שאין עשוי לעבור רק בין השדות כנ"ל:

או שביל הרבים והוא פחות מט"ז אמה. שעשוי לרבים להלך ברגליהן לבקעותיהן אף על פי שאינו רחב אפי' ד"א הואיל ורבים דורסין בה מקרי שביל הרבים:

אם ה' קבוע כו' ר"ל גם בימות הגשמים שזרועין שם הולכין שם בנ"א חשוב להפסיק אבל אם אין קבוע כל השנה אף על פי שבשעת הקציר הולכין שם לא חשיב להפסיק כיון שאין בו שיעור דרך לפ"ד רבנו ולפ"ד הראב"ד כיון שאין עשוי אלא לעבור בין השדות כנ"ל:

ואם אינו קבוע בימות הגשמים. נראה דה"ה איפכא אם קבוע בימות הגשמים ולא בימות החמה מאיזה סיבה שהיא לא מפסקא עד שיהא קבוע כל השנה:

אינו מפסיק. אף בימות החמה וכו' ל:

י' ע"י שו"ע (ח"מ סי' ר"ז ס"ד): המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו, אם דרך היחיד מכר לו נותן לו שתי אמות ומחצה רחבה כדי שיעמוד חמור במשאו על אורך הדרך, והוא דלא סיימי מחיצות, אבל סיימי מחיצות צריך לתת טפ', מכר לו הדרך בין עיר לעיר נותן לו ח' אמות ברוח הדרך, מכר לו דרך הרבים נותן לו רוחב טז אמה, מכר לו למעמד נותן לו בית ארבע קבין:

אם דרך היחיד - פ' שהוא הדרך המיוחד לו לבדו לילך בו לשדהו, לאפוקי אם קנה ממנו דרך שילך דרך שדהו מעיר זו לעיר אחרת, שאז רגילין לפגוע בני אדם זה בזה טעונין בהמותיהן או רוכבין בעגלות, שאז צריך ליתן לו רוחב שתי עגלות, דהיינו ח' אמות וכדמסיק (סמ"ע).

כדי שיעמוד חמור במשאו כו' - כי כן דרך הנכנס לתוך שדהו או למקום מיוחד לו, שלא לרכוב שם בעגלה (סמ"ע).

דלא סיימי מחיצות - פירוש, שאין מחיצות גבוהות מצד דרך זה, שאז אף יהיה המשווי שעליו מחזיק טפ' מב' אמות ומחצה, לא יצר לו הדרך, שהמשווי שעליו יהיה בולט ויוצא מצד הדרך לשדה של המוכר, ועיין לעיל (סי' קצב ס"ז) (סמ"ע).

ח' אמות - שהוא שיעור ב' עגלות באם שיפגעו זה בזה וכו' ס"ק, ואף דלשון "מכר לו" משמע דלא מכר אלא ליחיד בתוך שדהו או רשותו, וא"כ איך יפגע בו אחר לילך בעגלתו שם בלי רשות המוכר, מ"מ כיון דזה הלוקח קנה ממנו דרך מעיר לעיר, אמרינן דדעתו היא על שיעור רחב כ"כ וכן אינך (סמ"ע).

דרך הרבים - שרבים מצויים לנכנס ולצאת באותן העיירות, ובאין שם גם ממקומות אחרים, שאז יש לחוש שהרבה בני אדם ועגלות יפגעו זה בזה, משו"ה צריך לתת לו רוחב ט"ז אמה, דהוא שיעור דרשות הרבים לענין דיני שבת ושאר ענינים (סמ"ע).

למעמד - הוא מקום שהיו עומדים שם בשבועם מהקברות סמוך לבית הקברות (סמ"ע).

י' ע"י רמב"ם (מכירה פכ"א ה"י): דרך המלך ודרך הקבר אין לה שיעור, ונראה לי שזה כמוכר דבר שאין מינו ידוע. +/השגת הראב"ד/ שאין מינו ידוע וכו'.

א"א ואין דברו ידוע, ואני אומר שנוטל ממנו המלך כל מה שיצטרך לו עכ"ל. + ע"י רמב"ם (מלכים פ"ה ה"ג): ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו, ודרך המלך אין לה שיעור, אלא כפי מה שהוא צריך, אינו מעקם הדרכים מפני כרמו של זה או מפני שדהו של זה, אלא הולך בשוה ועושה מלחמתו.

א' ע"י שו"ע (או"ח סי' ערב ס"א): אין מקדשין על יין שריחו רע, אף על גב דריחיה וטעמיה חמרא, ולא על יין מגולה אפילו האידנא דלא קפדינן אגילוי. הגה: ואין מקדשין על היין דריחיה חמרא וטעמיה חלא.

משנה ברורה: אין מקדשין - אפילו אין לו יין אחר ואפילו בדיעבד אם קידש משמע מדברי הרמב"ן שהובא בב"י דלא יצא ועיין בבה"ל. ואם מותר להבדיל על היין כזה עיין בחדושי רע"א שמשטפק בזה ול"נ פשוט הדבר לאיסור כיון שהטעם הוא משום הקריבהו נא לפחתך אח"כ מצאתי בברכי יוסף שכ"כ בשם ספר בית יהודה. ופשוט דה"ה על השכר שריחו רע אין מקדשין:

שריחו רע - היינו שמסריח קצת מחמת שמונה בכלי מאוס ואף דמברכין עליו בפה"ג אפי"ה לקדש אסור משום הקריבהו נא לפחתך וגו'.

דלא קפדינן אגילוי - משום שאין מצויין אצלנו נחשים אפי"ה אסור משום הקריבהו נא לפחתך מיהו אם עמד שעה מועטת מגולה אין להקדיש האידנא כ"ז שלא נמר טעמו וריחו וכתב הח"א דדוקא במקום שהיין ביוקר דלא קפדי כולי האי בגילוי מועט אבל המקדש על השכר יהיה זהיר בזה ונראה דבאין לו אחר אין להקפיד בדיעבד גם בשכר כמו ביין:

וטעמיה חלא - דבתר טעמא אזלינן וכחלא דמי ולכן לקמן בס"ג בטעמיה חמרא מקדשין עליו אף על גב דריחו חלא וטעמיה חלא נקרא כל שבני אדם נמנעין לשתותו משום חמיצותו וכמ"ש סימן ר"ד ס"ד וכתבו האחרונים דלחנם העתיק הרמ"א דין זה דגם בפה"ג אין מברכין עליו כדאיתא שם וכו' ש שאין מקדשין:

ב' ע"י רמב"ם (איסורי מזבח פ"ו ה"ט): ואלו הן היינות הפסולין לגבי המזבח: המתוק והמעושן והמבושל באש או בשמש או שנשתנה טעמו בבישול, אבל יין שמתחמין אותו בשמש ולא נתנה בו טעם בישול, וכן יין צמקין ויין מגיות שלא שהה ארבעים יום, ויין הדליות ויין כרם הנטוע בבית השלחין או בבית הזבלים, או יין גפנים שנוצר זרע ביניהן, או יין כרם שלא נעבד, כל אלו היינות לא יביא לכתחלה ואם הביא כשר.

י' ע"י שו"ע (או"ח סי' ערב ס"ב): יין מגתו מקדשין עליו; וסוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום.

משנה ברורה: יין מגתו - ומ"מ מצוה מן המובחר ביין ישן והיינו כשכבר עבר עליו מ' יום:

וסוחט אדם - בזה אשמועינן רבותא טפי אף שהוא חדש לגמרי שזה מקרוב שסחטו קודם השבת אפי"ה מותר לקדש עליו:

י' ע"י שו"ע (ח"מ סי' רל ס"ו): מכר לו יין ונשאר בקנקניו של מוכר והחמיק, אם אמר לו למקפה אני צריך, או שאמר לו לשתות מעט מעט אני צריך והחמיק, מחזיר ואומר לו הרי יינך וקנקנך. ואם לא אמר ליה למקפה, וגם לא אמר לו לשתותו מעט מעט, אינו יכול להחזיר, שהרי אומר לו למה לא שתית אותו ולא היה לך להשתותו עד שיחמיק. הגה: ודוקא ששהה יותר משיעור יומים דאורחיה דהאי לוקח למשתי כהדין חמרא:

אמר ליה למקפה - י"א דאם היין בקנקנו דמוכר והחמיק תוך ג' ימים, אפי' לא א"ל למקפה הרי הוא ברשות מוכר, א"כ טלטלו ומנדו על כתיפו (רע"א).

ה' ע"י רמב"ם (שכנים פ"ו ה"ג): מי שיש לו בור לפניו מביתו של חבירו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין, ואינו מכניס בהמתו ומשקה מבורו אלא ממלא ומשקה מבחוק, ושניהם עושין פותחת על הבור, בעל הבור כדי לשמור את מימיו, ובעל חצר משום חשד אשתו שלא תכנס לשם אלא מדעתו. {לבדוק אם זה בע"י שו"ע (ח"מ סי' בהערה הקודמת)?}

י' ע"י רמב"ם (מתנות עניים פ"ה ה"ג): וכן אם היה מפסיק דרך היחיד שהוא רחב ארבע אמות או דרך הרבים פחות משש עשרה אמה אבל שביל היחיד והוא פחות מארבע או שביל הרבים פחות משש עשרה אמה אם היה קבוע בימות החמה ובימות הגשמים מפסיק, ואם אינו קבוע בימות הגשמים אינו מפסיק אלא הרי הוא כשדה אחת. +/השגת הראב"ד/ אבל שביל היחיד וכו'. א"א לא כי אלא אפילו יש לו ארבע אמות אלא שהשביל הוא דרך שבין השדות והכרמים ואינו דרך עוברי דרכים. +

דרך אמונה: דרך היחיד. אף על פי שאינו קבוע כל השנה כגון בימות הגשמים שהשדות זרועים אין דרך לילך שם מ"מ כיון שבימות החמה לאחר שנקצרו התבואות הולכין שם חשיבא להפסיק תמיד ואף על פי שהדרך מיוחדת רק ליחיד לילך מ"מ כיון שרחבה ד"א חשיבא להפסיק אבל אם הוא פחות מד"א דינה כשביל דבסמוך:

רחב ארבע אמות. ודעת הגר"א דגם רוחב ב' אמות ומחצה נקרא דרך היחיד ומפסיק אפי' אינו קבוע אבל כל הראשונים כתבו כרבנו:

או דרך הרבים. שעשוי להילוך רבים. ויש בזה חידוש אף על גב שהרבים יש להן הרבה דרכים ואפשר שיעזבו דרך זה ולא ילכו בה מ"מ כיון שיחזוהו לדרך הרבים מפסיק אף על פי שאינה קבועה כל השנה כנ"ל:

הרחב שש עשרה אמה. אבל פחות מזה הוא בכלל שביל [ולא אמרי' דניהוי עכ"פ דרך היחיד דכיון דיחזוהו לרבים לא חשיב עד שיהא ט"ז אמה] ודעת הגר"א דאפי' פחות מט"ז אמה כיון שמיחד לרבים אפי' הוא פחות מח' אמה הוא בכלל דרך הרבים אבל הראשונים כתבו כרבנו: